

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÅSTERÅS**

Akademien för utbildning, kultur och
kommunikation

Alternativa Läromedel i skolan

En intervjustudie med lärare i grundskolans tidigare år

Madeleine Blomquist
Peter Mähl

Examensarbete på avancerad nivå i lärarutbildningen

Vårterminen 2010

Handledare
Kamran Namdar

Examinator
Carina Carlhed

Examensarbete på
avancerad nivå
15 högskolepoäng

SAMMANFATTNING

Madeleine Blomquist
Peter Mähl

Alternativa Läromedel i skolan
En intervjustudie med lärare i grundskolans tidigare år

2010

Antal sidor: 34

Syftet med det här arbetet var att belysa lärares resonemang angående alternativa läromedel. Att förstå vad som ligger till grund i deras val samt vilka alternativa läromedel de använder och varför. I denna kvalitativa studie användes semistrukturerade intervjuer som grund för insamlingen av data. Resultatet visar att en kunskap om alternativa läromedel finns hos respondenterna, men att användningen skiljer sig åt. Det visar också att respondenterna finner att ett arbete med alternativa läromedel är givande för elevernas kunskapsutveckling, men att aspekter som ekonomi, tid och bland annat lärandemål påverkar valet av läromedel. Trots att användningen av de alternativa läromedlen inte utsträcker sig i allt för stora drag hos respondenterna menar de flesta ändå att de har många goda egenskaper som kan stärka undervisningen för eleven. Fler konkreta upplevelser och mer aktuell kunskap fördjupar inlärnigen samt att undervisningen blir mer varierad. En slutsats av resultatet var också att respondenterna, ur synpunkt på elevens bästa, försöker använda alternativa läromedel till så stor del som möjligt.

Nyckelord: *Alternativa läromedel, lärobok*

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Begreppsdefinitioner	2
1.2.1 Läroboken	2
1.2.2 Alternativa läromedel	2
2. Litteraturgenomgång	2
2.1 Utgångspunkter i undervisningen	2
2.1.1 Barns olikheter och erfarenheter	2
2.1.2 Olika inlärningssätt, en kombination ökar chansen	3
2.1.3 Att lära för skolan eller att lära för livet?	4
2.1.4 Frågor i undervisningen	5
2.2 Läroboken och läromedel	6
2.2.1 Val av läromedel	8
2.2.1.1 Allmänna pedagogiken	8
2.2.1.2 Specifika pedagogiker	9
2.3 Alternativa läromedel	10
2.3.1 Tryckta kunskapskällor i och utanför skolan	11
2.3.2 Multimediala kunskapskällor	12
2.3.3 Verkligheten som kunskapskälla	13
2.3.4 Estetiska influenser	14
3. Metod	15
3.1 Forskningsstrategi	15
3.2 Datainsamlingsmetod	15
3.2.1 Intervjuerna	15
3.3 Urval	16
3.4 Databearbetning och analysmetod	16
3.5 Tillförlitlighet och giltighet	17
3.6 Etiska ställningstaganden	17
3.6.1 Vetenskapsrådets forskningsetiska principer	17
4. Resultat	18
4.1 Resultatpresentation	18
5. Resultatanalys	24
6. Diskussion	28
6.1 Metoddiskussion	28
6.2 Resultatdiskussion	29
6.2.1 Pedagogisk relevans	34
6.2.2 Slutsatser	34
6.2.3 Ny forskningsfråga	34

1. Inledning

Traditionella läromedel används i många ämnen i skolan. Det kan vara en trygghet för läraren att ha det mesta arbetet klart i och med läroboken, då fakta, övningar och instuderingsfrågor ofta finns samlade. Men är det givande för alla elever att arbeta på detta sätt för deras kunskapsutveckling?

Alla elever befinner sig på olika kunskapsnivåer i olika ämnen och klarar inte alltid av läroböckerna på samma villkor. Det är lätt hänt att en elev på en lägre nivå fastnar och inte kommer vidare, likväl som det är vanligt att en väldigt duktig elev inte känner sig tillräckligt motiverad för skolarbetet. Men mer och mer har det på vissa skolor och hos vissa lärare införts andra alternativa läromedel i form av laborativt material, IT, skönlitterära böcker, tidningar med flera och i artiklar på skolverkets hemsida samt utifrån egen erfarenhet kan slutsatser dras av att det ofta gynnar eleverna mer än den traditionella läroboken. Dessutom förordar Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo-94, (Utbildningsdepartementet, 2006) att läraren ska variera undervisningssätten, vilket kan tolkas som att de bör använda olika kunskapskällor beroende på arbetssätt.

Ett arbete med en lärobok blir ofta väldigt dekontextualiserad, det vill säga borttaget från verkligheten. Men i ett arbete med andra källor, till exempel medier som i dagens samhälle växer mycket stort och snabbt, blir verkligheten mer tagen på allvar vilket leder till att undervisningen och kunskapsutvecklingen får en ny väg att gå. Det blir inte bara mer vidgat gällande kunskapen, det blir troligen också mer motiverande för eleven om olika möjligheter till fakta och kunskap tas fram. Erfarenheten blir inte bara förenklad utifrån en bok, utan mer uppfattad ur verkligheten när vardagsnära alternativ används. Dessutom ger variationen mellan de olika kunskapskällorna sannolikt en ökad kognitiv verksamhet mellan gamla och nya erfarenheter som leder till förståelse och inläring. Jämförelsen är en förutsättning för lärandet anser Nilsson och Richardsson (1985:123), därför blir andra kunskapskällor utöver läroboken oerhört viktiga.

Traditionella läromedel samt dess frågor riktar ofta in sig på ett rätt svar. Detta anser Doverborg och Pramling (1995:27) bör undvikas i största mån. Visserligen har många frågor bara ett rätt svar men det finns också svar som kan vara tolkningsbara och där även flera möjligheter kan vara rätt. Öppna frågor är därför bra att använda i syfte att få eleverna att söka, reflektera och diskutera kring olika svar. Frågan bör även ses som en vägledning snarare än kontroll, då den enligt Vygotskij kan hjälpa eleven att nå från en kunskapsnivå till en annan (Säljö, 2005:122–123).

Det finns så oerhört mycket att ta hänsyn till gällande elevernas bästa väg till utveckling, en utveckling som inte enbart ska vara för skolans skull utan för elevens framtid. Därför bör skolan se till sina möjligheter att påverka individen utifrån hennes behov och erfarenheter, anpassa ekonomi och personal på bästa möjliga sätt. Skolan ska ses som en unik möjlighet för individen, inte som ett krav. Pettersson (1991:9) påpekar att det i samhället kring 90-talet, där kommunerna hade dålig ekonomi och skolpenningen minskade, användes ofta samma lärobok inom ett ämne år efter år. Han menar då att läroboken slits och blir förstörd men framför allt så riskerar innehållet att bli inaktuellt. Därför är det viktigt att använda sig av alternativa läromedel för att hänga med i samhällets utveckling.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att belysa hur lärare resonerar kring alternativa läromedel.

Våra forskningsfrågor lyder:

1. Vad anser lärare ligga till grund för sitt val av läromedel?
2. Vilka alternativa läromedel använder lärare?
3. Hur uppfattar läraren de alternativa läromedlens pedagogiska betydelse?

1.2 Begreppsdefinitioner

Läroboken är ett läromedel och vårt uttryck "alternativa läromedel" kan därför förvirra de olika definitionerna av lärobok samt läromedel. Därför ska vi nu förklara hur vi ser på skillnaden och hur det kommer följa med i hela studien.

1.2.1 Läroboken

Den traditionella läroboken är en typ av ett läromedel. Läroboken ses som den officiella ämnesboken i skolan, den specifika boken varje ämne har för samtliga elever.

Läroboken är en typ av ett läromedel, den traditionella läroboken är ett traditionellt läromedel. Men för att förenkla det hela benämner vi ett traditionellt läromedel som lärobok i studien. Läroboken ses som den officiella ämnesboken i skolan, den specifika boken varje ämne har för samtliga elever.

1.2.2 Alternativa läromedel

Med alternativa läromedel syftar vi till ett brett utbud av olika sorters material från olika former av kunskapskällor. Det betyder att vi frångår den traditionella läroboken helt och hållet och menar att alternativa läromedel kan vara allt från vägledande frågor, olika medier, en skönlitterär bok till en blomma ute i naturen.

2. Litteraturgenomgång

2.1 Utgångspunkter i undervisningen

2.1.1 Barns olikheter och erfarenheter

Människan ses som ett gudomligt experiment. Hon kan inte bara minnas utan även koppla nya insikter till sina erfarenheter samt förutse vad som komma skall. Människan kan utveckla obegränsade möjligheter men allt beror på vilka gener och livsmöjligheter hon får från grunden (Johansen m.fl., 1997:57). Människan blir således unik, och just därför lär vi oss och uppfattar saker och ting på olika sätt (Bolstad, 1998:62).

Varje barn är en unik individ och har en unik erfarenhetsvärld med sig. Om vi alla tänkte exakt likadant skulle ingen ny kunskap kunna uppstå, vi skulle heller inte lära oss något nytt av varandra. Därför ska vi se individens egenskaper som en tillgång och inte en motgång (Doveborg & Pramling, 1995:30). Författarna poängterar också att de vill sätta punkt för lärares för-givet-tagna struktur. De menar att lärare ofta tycker det är självklart vilka kunskaper eleven ska lära sig istället för att se till den individuella elevens kunskapsutveckling. Som lärare måste du alltså kunna inta den lärandes perspektiv (s.11).

När det gäller att till eleverna lära ut något så förekommer tre huvudelement som är viktiga att tänka på (Bolstad, 1998:9). Det är inte bara kunskaper som ska läras ut, utan också en elev som ska vara mottaglig och en lärare som bär på ansvaret att kunskapen når fram till eleven. Det viktigaste i en god kunskapsförmedling är att eleven förstår och tillägnar sig det läraren vill lära ut, det är det pedagogik går ut på. (s.18). Han menar också att den aktiva eleven är viktig då inläringen sker, en passiv mottagare har inte lika stor chans till insikt. Det är de långvariga kunskaperna som är målet för eleven (s.61).

En bra lärare är en lärare som inte fokuserar på hur hon ska lära ut, utan hur eleven lär in (Svedberg, 1997:84). Detta tar även Sträng-Haraldsson (1995:22) upp när hon talar om yttre och inre metoder och hur de båda metoderna fungerar och påverkar skolgången för eleven. Den yttre metoden är just lärarens handlande medan den inre metoden är den metod eleven själv använder vid sin individuella tolkning och behandling av innehållet. Författaren menar att det är viktigt att som lärare vara medveten om båda metoderna då en kännedom om elevens inre metoder ger läraren större möjlighet att planera undervisningen så att elevens möjligheter till utveckling ökas.

2.1.2 Olika inlärningsätt, en kombination ökar chansen

Då eleven lär sig på sitt unika sätt kan hon tillhöra en eller flera kategorier. Hon kan vara visuell, vilket betyder att hon lär sig mycket genom att se och betrakta texter, bilder och till exempel andra medier. Eleven kan också lära sig bäst genom att lyssna, då är hon auditiv. Men en annan elev behöver kanske känna på saker eller använda kroppen som hjälpmedel, då är hon kinestetisk (Bolstad, 1998:63). Ett gammalt kinesiskt ordspråk förtydligar dessa olika inlärningsätt.

”Jag hör – och jag glömmer.
Jag ser – och jag kommer ihåg.
Jag gör – och jag förstår.”
(Bolstad, 1998:67)

En mer konkret form av undervisning skapar alltså större möjligheter för elevens förståelse kring nya begrepp och sammanhang. Om eleven dessutom får skapa själv ökar effektiviteten i lärandet ännu mer. En undersöknings resultat visar just på detta och jämför vad en elev lär sig efter tre timmar samt vad hon minns efter tre dagar. Vid endast auditiv inläring (ljudinläring) sjunker elevens nya kunskap från 70 % till 10 %, vid endast visuell inläring (synlig inläring) sjunker från 72 % till 20 % medan en kombination av de båda inlärningsätten går från 85 % till 65 %. Att använda sig av iögonfallande material i undervisningen gynnar alltså eleven och ökar hennes medvetenhet (Nilsson & Richardsson, 1985:88–89). Dessa olika inlärningsätt talar även Jewitt m.fl. (2001:5) om och de menar också att samspelet mellan de olika sätten är viktigt då kunskapen införlivas hos eleven. Likaså anser Prain och Waldrip (2008:5-6) när de poängterar betydelsen av att visa något på flera sätt, till exempel en text som visualiseras med en bild.

Medvetenheten, menar Johansen m.fl. (1997:79), förändras då det invecklade kan redas ut och förstås och att det sker genom kvalitativa metoder, det vill säga en metod som skapar en djupgående kunskap. Det är då viktigt att eleven får chans att vara aktiv i val av form och innehåll av undervisningen, samt att hon får ses som en skapare av samhället och sig själv för att denna medvetenhet ska utvecklas. Detta kallas ett bildningsteoretiskt grundval. Den motsatta metoden är en anpassad metod som handlar om att eleven blir utformad enligt ramar och uppfattningar som redan existe-

rar. Hon lär sig alltså hur saker och ting fungerar och är, men förstår inte att hon kan påverka och förändra (s.79 -80). Upplevelsen är mycket viktig i dessa sammanhang för att eleven ska få ut så mycket som möjligt av den. Vad en elev uppfattar beror däremot på hur känslomässigt involverad hon känner sig. Är känslan svag förblir det oftast bara en uppfattning som inte utvecklas, men är känslan stark ändras uppfattningen till en upplevelse. Upplevelsen är alltså individuell och konstrueras av den enskilda eleven och är oerhört viktig för utvecklingen (s.81-82).

Doveborg och Pramling (1995:13) anser också att lärande sker i en jämförelse. En konkret upplevd erfarenhet kontra en generaliserad erfarenhet från till exempel bokläsning kan ge helt olika kunskap. Båda sätten är till grund för förståelse och kunskap men endast ett av sätten kan förvränga den verkliga bilden. Just därför anser författarna att den förändring som sker från att uppleva något på ett sätt till ett annat sätt är just hur lärande ska ske. Det upplevda och det generella skriver även Sträng-Haraldsson (1995:27) om, men hon benämner det som formell och informell kunskap. Med formell kunskap menar hon den teoretiska kunskap som konstrueras av samhällets medborgare som bedriver forskning, kunskap som generellt inte är oföränderlig. Den informella kunskapen är däremot personlig, den presenterar individens bild av företeelser och mening i livet. Det handlar om kunskaper som kommer från egna upplevelser och erfarenheter. Hon pekar på dessa två sorters kunskaper för att hon ser ett viktigt samband mellan dem i elevens kunskapsutveckling. Om båda sker ökar chansen till kunskap. Annars är det ofta lätt att den formella kunskapen tar över för mycket och lätt glöms bort medan den informella finns kvar. Men om samspellet finns menar författaren att chans till reflektion och kunskap som kvarstår ökar.

För att eleven nu ska kunna utvecklas utifrån sina behov och förutsättningar måste läraren anpassa undervisningen och göra den fördelaktig för varje individ. Dessutom måste hon, för att eleven ska få en fortsatt kunskapsutveckling, våga utvärdera elevens arbetssätt och förståelse. Med andra ord krävs det att läraren ska kunna se och förstå med elevens ögon (Hemberg, 1995:31).

2.1.3 Att lära för skolan eller att lära för livet?

En viktig aspekt gällande skolan, enligt Maltén (2003:92–93), är att den ska vara verklighetsintegrerad. Ett gammalt ordspråk lyder ”man lär inte för skolan utan för livet” (Maltén, 2003:92) vilket är oerhört viktigt även i dagens skola. Därför menar författaren att en undervisning som samspelar mellan den traditionella läroboken samt livet och verkligheten utanför skolan, ger en mer positiv och hållbar kunskap hos eleven. Samtidigt bidrar den även till, som ordspråket anger, en kunskap som kan användas i det kommande livet. Det egna tänkandet är en förutsättning för en verklig och meningsfull inläring (s.94). Skolans mål blir därför att eleven ska lära för livet genom en förening av kunskap och värden samt kognitiva och känslomässiga upplevelser. Läraren ska utveckla självständiga individer som vågar ta ställning, ifrågasätter, löser problem, provar nya saker och verkar i samhället (s.104). Även Nilsson och Richardsson, (1985:117) anser att skolan har avskilts från verkligheten alltför mycket och att ett måste är att låta skolan komma ut i verkligheten, göra undervisningen verklighetsbunden.

I och med att samhället förändras konstant, och vi med den, anser även Dewey att skolan måste anpassa sig eftersom samhället, skolan och individen måste ses och fungera som en helhet (Sundgren, 2005:84). Den värld som skolan ska ge kunskap om till eleven är enligt Dewey frånvarande rent fysiskt och det får honom att ställa sig

frågan om hur människan då ska kunna förstå och verka i sin omvärld (s.88). Även Vygotskij anser att eleven ska få lära i samhälleliga sammanhang och han påpekar också hur viktig kommunikation och erfarenhetsutbyte är i en kunskapsutveckling (Säljö, 2005:130). Skolan och dess ämnen bör därför arbeta jämsides med samhället för att skapa så många givande jämförelser som möjligt. Detta beskrivs i regel inte i läroböcker i skolan, därför är studiebesök och kontakter med människor på olika arbetsplatser mycket viktiga då de ger andra infallsvinklar (Nilsson & Richardsson, 1985:123).

En svårighet för dagens lärare är att klara av att behålla elevens äkta nyfikenhet och vilja till att lära. Allt beror på hur undervisningen läggs upp och hur den utgår från individens erfarenheter (Eliasson & Lindö, 1999:7). Det handlar hela tiden om att se till individens bästa förutsättningar och att hjälpa henne att vidareutveckla sig själv och sin kunskap under hela skoltiden. Det är också viktigt att uppmana eleven till kunskapssökande på egen hand, då varje människa inom sig har en liten forskare någonstans. Förutsättningen för en inläring är just att tankar och handlingar förändras, vilket kräver erfarenhetsutbyte och reflektion (Maltén, 2003:141–142). Han menar också att genom verklighetsnära händelser så uppstår en kunskap som är livsbärande (s.140). ”Ge en människa en fisk och hon har mat för dagen. Lär henne fiska och hon har mat för livet” (Maltén, 2003:104).

Skolan bör hela tiden överväga vilka utvecklingsmöjligheter den ger åt eleven. Den måste också alltid ställa sig ett visst antal frågor för att verkligen utvärdera sig på bästa sätt. Är skolan möjligheternas skola för möjligheternas barn? Ges det enskilda barnet möjlighet att vara medskapare i sitt eget liv både personligt och samhälleligt? (Johansen m.fl., 1997:65).

2.1.4 Frågor i undervisningen

För att uppmana till kunskapsutveckling påpekar Doveborg och Pramling (1995:27) att det ”rätta svaret” som är vanligt inom skolan bör försöka undvikas i viss mån. Det är oftast vanligast hos vuxna och förs lätt över till eleven. Men detta måste lärare försöka förbise för att kunna uppmuntra eleven till att tänka och ge uttryck för egna lösningar och idéer till svar. Därför uppmanar författarna lärare att använda sig av utforskande frågor som bjuder in till öppna och olika svar. De menar att om eleven arbetar med modellen att finna och lösa problem av olika slag så kan de utforskande frågorna ge bra förutsättningar för att ändra situationen så att lösningen, så att säga, kan ta ännu ett steg framåt.

Svedberg (1997:32) menar att en viktig faktor när det gäller elevens inläring är hennes motivation till skolarbetet. Läraren har här en viktig roll att motivera eleven och det kan bland annat ske genom varierande arbetsätt och att läraren tar tillvara på situationer som uppstår i undervisningen för att stimulera elevens nyfikenhet. Svedberg skriver att det är viktigt att eleven får ställa frågor i undervisningen och att frågeställandet är källan till ytterligare kunskap. Hennes frågor är också viktiga för läraren då de redogör för hur eleven tänker och resonerar. Dessa frågor eleven har menar Nilsson och Richardsson (1985:94) är viktiga då de kan ställa upp hypoteser om hur något är eller ska vara. På så sätt blir eleven deltagande i en process i och med frågorna eftersom hon får finna svar på sina egna funderingar.

Den traditionella katederundervisningen leder lätt till en passiv vägledning av eleven och den går ofta förbi den fördjupade kunskapen. Istället bör läraren utgå från ele-

vens egna frågor kring ämnet eller området för att en utmaning och motivation ska framstå. Det är också viktigt då konflikter mellan fakta kan förkomma vid olika källor och den konflikten är viktig att ta till vara på. Utmaningar för eleven är nyttigt, det är där som meningsfull kunskap uppstår. På detta sätt får eleven en djupare kunskap och borde under hela skolgången lockas till att söka kunskap på olika håll, jämföra och alltid ha ett samarbete med lärare och klasskamrater (Maltén, 2003:142).

Även Dimenäs (1995:91–93), som jämför lärobokens instuderingsfrågor med vardagsfrågor, ser mycket positivt på att elevens fråga står i centrum. Han menar att vardagsfrågorna ger ett helt annat perspektiv än lärobokstexten och tillhörande instuderingsfrågor. Elevens vardag är full med vardagliga frågor som till exempel vilken mat som serveras just den dagen, hur länge de får rast och liknande. Hennes egna frågor blir därför en väg att utveckla sin kunskap genom att hon letar fram svaren själv, är nyfiken, och detta kan leda till en insikt om hur frågor i undervisningen kan leda till lärande.

Frågan som arbetsmetod är därför bra att använda i undervisningen, den kan ur lärarens perspektiv ses som handledande, utforskande, problematiserande men också kontrollerande (Dimenäs, 1995:94). Dimenäs menar att ett klassiskt exempel då läraren använder läroboken är att klassen läser texten i boken, förklara svåra ord och liknande och sen svarar på instuderingsfrågorna. Men istället bör läraren ställa frågor till eleven innan kring vad hon vet om fenomenet som de ska arbeta kring samt vad hon skulle vilja veta (s.104). Det viktiga han vill påpeka är att frågan ska ses som en väg till elevens lärande, men också att en medvetenhet ska finnas om att frågan kan leda till hämmad utveckling om den endast förväntar sig ytliga och ”rätta” svar (s.106). Instuderingsfrågorna är även Eliasson och Lindö (1999:57) negativ mot då de endast reproducerar textens innehåll.

Frågor av olika slag kan även vara innehållet i ett problembaserat lärande där eleven själv får söka svar och hitta vägen genom olika kunskapskällor. Denna form tillämpas oftast i grupp men kan även användas vid individuellt arbete. Metoden bygger på motivation och nyfikenhet hos eleverna (Bolstad, 1998:109). Frågor eller kommentarer i undervisningen och vid individualisering är också viktiga då de kan hjälpa en elev att klara av att ta steget till ytterligare kunskap. Eleven klarar sig på egen hand till en viss gräns och behöver sedan stöd att komma vidare. Det stödet är då byggt på just frågor och kommentarer som får eleven att tänka lite extra. Detta är Vygotskijs idé som han kallar *den proximala utvecklingszonen*, och han menar att individen kan nå mer kunskap bara hon får stöttning och hjälp på vägen (Säljö, 2005:122–123).

2.2 Läroboken och läromedel

Läroboken kom när den allmänna skolplikten infördes i och med industrisamhället. Dess funktion var att avgränsa fakta för olika stadier, fungera som ett centrum för klassens verksamhet och syfta till att sysselsätta eleven i samma takt som alla andra. Den var även till för att komplettera läraren som ofta inte var speciellt välutbildad. Läroboken är dessutom även idag fortfarande mycket central i skolan världen över (Selander, 2003:65–66).

I och med lärobokens roll sågs förr även en skillnad på skolkunskap och annan kunskap. Eleven lärde sig att förstå skillnaden på vad som var väsentligt i skolan och vad som tillhörde livet utanför skolan genom att proven i skolan alltid var kopplade till läroboken och dess ramar. Några andra influenser än läroboken ägde aldrig rum i

skolan. Läroboken är alltså producerad med ett syfte om att undervisa om ett visst innehåll (Selander, 2003:65–66).

Läroböcker är det vanligast förekommande läromedlet i skolan. Lärarna planerar utifrån dessa och använder sig av de i sin undervisning. Läroboken har en berättigande uppgift då många lärare anser att om de följer läroboken når eleven de mål som är uppsatta. Läraren och eleven har något att utgå ifrån (Skolverket, 2006:25). Vidare skriver Skolverket att Englund menar att läroboken även ger en trygghet och en förenad enhet för både lärare och elev. Då elevens arbete och utveckling ska bedömas och även betygsättas är det bra att ha en gemensam utgångspunkt och det underlättar då att ha en lärobok att referera till vid till exempel ett prov eller om en elev har varit borta från skolan. Läroboken är även ett stort stöd för de lärare som inte har tillräckligt med ämneskunskaper i ett visst ämne och det sparar även tid för läraren då den är klar att användas och hon kan planera elevens arbete efter boken. Enligt Englund ska lärare inte undervärdera läroboken då den förenklar deras arbete på många sätt (s.26-27). Läroboken anger på så vis en standard över vad lärare ska undervisa om och vilken nivå de ska hålla. Men då skolan hela tiden utvecklas har det kommit in nya slags texter som lärare har använt sig av och har på så sätt vidgat sin syn på kunskapskällor (Selander, 2003:71).

En annan fördel är att läroböcker ofta är pedagogiskt uppbyggda så att ett och samma mönster genomsyrar hela boken, men ett varningens tecken behöver riktas mot texternas innehåll. Texten kan bli osammanhängande och ofullständig då mycket fakta kortas ner till en begränsad yta, vilket också leder till att eleven kan ha svårt att förstå en så faktaspäckad text. Det blir lätt för mycket (Eliasson & Lindö, 1999:57) Ytterligare en negativ aspekt med läroboken, menar Maltén (2003:143–144), är att läroboken tyvärr kan styra allt innehåll i undervisningen. Han menar att läroplanen och kursplanen redan förväntas finnas i lärobokens struktur och upplägg och att läraren då enbart följer boken och ser till att hinna med den under terminens gång. På detta sätt används läroboken och dess tillhörande arbetsböcker kontinuerligt vilket leder till att eleven aldrig får reflektera över vad som är viktigt utan bara följa boken och på så sätt förväntas lära sig ny kunskap. Denna typ av styrfunktion som läroboken har blir ännu tydligare då instuderingsfrågorna som tillhör ligger på en skapligt låg faktanivå. Maltén poängterar att läraren istället för att se läroboken som ett styrmedel bör se den som en referens bland flera alternativa läromedel. På så sätt kan eleven få inblick i olika läromedel om en och samma sak vilket ger större möjlighet till reflektion och kunskap. Det viktigaste är bara att läro- och kursplanerna ligger till grund för arbetet.

Traditionella läroboken är inget Dewey föredrar. Han menar att det leder till passiv inläring och att skolan fokuserar mer på läraren och läroboken istället för på eleven. Men det är just elevens drivkrafter och kunskaper som ska tas till vara på och vara utgångspunkten för verksamheten. Passiviteten som annars uppstår leder, enligt Dewey, inte till någon kunskap som kan bevaras (Sundgren, 2005:87). Den typen av undervisning syftar endast till att följa den logiska vägen som läroboken visar och det menar Dewey är fel då elevens redovisningar enbart skall syfta till att upprepa lärobokens innehåll. Här tilltalas inte elevens känslor, inte heller hennes förmåga att skapa och tillverka saker. Det abstrakta lärande är enligt Dewey absolut inte tillräckligt värdefullt (Sundgren, 2005:92–93).

För lite försök att uppmärksamma kunskapskällor utanför läroboken görs, läroboken är allt för dominerande på plats i undervisningen. Lärare som planerligt utgår från

elevens behov för att uppnå läroplanens mål och väljer metod och läromedel beroende på ämne, situation och andra faktorer är lätt räknade, med andra ord är de väldigt få. Ofta beror det på att läromedel är bekväma att arbeta med helt enkelt. Andra orsaker kan vara att lärarna inte har tillräckligt stor överblick och åtkomlighet samt bristande kunskap om varierande kunskapskällor och kan därför inte väga för- och nackdelarna i undervisningen. Tid och pengar går inte heller hand i hand (Nilsson & Richardsson, 1985:7). Den traditionella läroboken kan alltså med fördel bytas ut mot andra kunskapskällor där inte minst andra böcker ingår. Men läroboken ska inte kastas bort helt utan granskas och vägas mot elevens behov av olika kunskaper. Det är viktigare att lära sig hitta fakta än att memorera den. Det är också, enligt Lgr80 som boken speglas emot, viktigare för eleven att bli van med ett mer sökande arbetssätt där hon får ta del av flera än bara en person eller boks erfarenhet. De menar på att ingen individ kan få direkt erfarenhet av allting vilket sker om enbart den traditionella läroboken används oavbrutet (Nilsson & Richardsson, 1985:13). Likaså menar nuvarande läroplanen, Lpo 94, då de poängterar att eleven ska få uppleva kunskapen utifrån olika uttryckssätt och med olika känslor (Utbildningsdepartementet, 2006).

2.2.1 Val av läromedel

2.2.1.1 Allmänna pedagogiken

Förr var staten med och bestämde läromedelsval och dess användning för att styra skolan och för att få en likvärdig skola i hela landet. Det kunde göras genom att bland annat fördela ekonomiska medel, det kunde också finnas rekommendationer till vilka läromedel lärarna skulle använda inom olika ämnen. I dag ser de mer till lärarens profession och att läraren ska bedöma vilka läromedel hon ska använda för att eleven ska nå utbildningsmålen. Målen är samma för alla elever i hela Sverige men hur de når målen kan se olika ut (Skolverket, 2006:9).

Val av läromedel styrs i första hand av vilken kunskapssyn och människosyn läraren har. Men som lärare skriver du i princip osynligt på ett "kontrakt" som betonar att du ska följa den människosyn läroplanen hänvisar till. I detta fall, kopplat till boken, är det Lgr 80 som är aktuell och den säger att individen är en aktiv och sökande person som måste ta ansvar och söka kunskap på egen väg för att sedan i samverkan med andra förstå och utveckla sina och andras levnadsvillkor (Nilsson & Richardsson, 1985:11). Jämför man med Lpo 94, som är dagens aktuella läroplan, finner man att de syftar till en liknande människosyn där det är viktigt att eleven ses som en unik individ samt att hon ska stimuleras till att söka egen kunskap, hitta sin egen väg, ta ansvar samt vägledas till att kunna ta del av samhällslivet (Utbildningsdepartementet, 2006).

Men det är inte bara vilken kunskapssyn hon har som påverkar valet, det gör även faktorer som olika bestämmelser om läromedelsval samt den ekonomiska biten. Men läromedel ses som ett så stort begrepp som på senare tid innefattar mycket mer än en lärobok. Vi talar om ljud, bild, film och utställningar men också om experter av olika slag, organisationer och varför inte företag. I och med att det blir ett så vitt begrepp som innefattar så väldigt mycket så påverkas skolans budget då läraren inte kan utgå från samma specifikationer som tidigare. Det finns alltså inga klara gränser för vilka läromedel som ska väljas, huvudsaken är att de syftar till att hjälpa eleven nå sina mål (Nilsson & Richardsson, 1985:21). Skolverket (2006:10) poängterar också att man idag försöker tänka steget längre när val av läromedel görs. Det är skolans ekonomi,

lärarens utbildning och kunskapssyn som spelar in och styr valet, men även elevens behov.

Valet av läromedel faller alltså till stor del på lärarens pedagogiska grundsyn, men lärare använder oftare läroboken i sådana ämnen där fakta bygger på tidigare införskaffad kunskap, till exempel i matematik och svenska, än de gör i andra ämnen där samhällets förändringar har större påverkan (Skolverket, 2006:15). Trots att många möjligheter till olika läromedel förekommer väljer ändå många lärare att använda läroboken i sin undervisning och det visar att läroboken spelar en viktig roll för lärarna även i dagens skola. I och med detta överlämnar lärarna ett ansvar till läromedelsproducenterna när det gäller läroplanens mål och innehåll, menar Skolverket (2006:20–22).

Att välja alternativa läromedel, som till exempel studiebesök och liknande, kan dock vara problematiskt då mer centrala skolor har större tillgång till olika kunskapskällor medan skolor på landsbygden har långt att åka och kräver mer pengar. Ska möjligheten för eleven utjämnas måste budgeten ses till i första hand. Det fungerar inte att ha en summa per elev oavsett placering av skola då ett arbete med alternativa läromedel ska förekomma (Nilsson & Richardsson, 1985:123). Men dessa alternativa läromedel finns överallt, likväl inom som utom skolan. Det viktiga är att läraren planerar in när och var de ska användas samt ser till att de ger den information som målet med undervisningen och området avser (s.133).

2.2.1.2 Specifika pedagogiker

I andra pedagogiker, utöver den traditionella pedagogiken, kan man se influenser från många alternativa läromedel och att läroboken inte alls är direkt centrerad. Waldorfpedagogiken använder sig av en blandning mellan läroboken och andra läromedel. De arbetar mycket med att eleven ska skapa inre bilder och de arbetar också mycket med teckning, målning, lek, elevens sinnen samt hennes erfarenheter (Lindholm, 2005:140).

Montessoripedagogiken vill inte enbart utveckla den intellektuella delen av människan utan också den emotionella, fysiska och sociala (Ahlqvist m.fl., 2005:149). Därför arbetar de åldersintegrerat och med individuella planeringar. På så sätt kan läraren ha en handledning med en mindre grupp medan en annan elev arbetar med till exempel svenska, en med engelska och på sina olika sätt. Inom Montessori finns ett speciellt laborativt material som alla bygger på varandra (s.154). Läraren har alltså inte stora genomgångar som syftar till att förmedla kunskap till eleven utan verksamheten bygger på att eleven själv får ta initiativet till kunskapssökande genom praktiskt arbete (s.161-162).

En pedagogik som helt bortser från den traditionella läroboken är Freinetpedagogiken (arbetets pedagogik) där handens arbete väger lika tungt som hjärnans arbete. Där går verksamheten ut på att eleven tillsammans med klasskamraterna tillverkar klasstidningar, diktsamlingar, uppslagsverk och andra material och arbeten genom att de forskar, laborerar och experimenterar (Nordengren, 2005:171). Freinet införde att inga läroböcker skulle användas, inga prov skulle göras och inga betyg skulle ges. Det var inte direkt populärt och när eleven var ute och intervjuade människor i samhället fick de negativa gensvar på hur skolgången såg ut (s.173-174). Men det var så verksamheten såg ut, och ser ut än idag. Tillverkan står i fokus och ses som en process där kunskapen synliggörs (s.182-183). Pedagogiken syftar till att elevens be-

hov av att få vara med och utforma sin skolgång är avgörande för att hon ska lyckas i skolan (s.187). Freinetpedagogikens alternativa läromedel befinner sig alltså oftast utanför klassrummets väggar medan Montessoripedagogiken, som ändå har likheter med Freinet, ofta sker innanför klassrummets väggar (s.177).

2.3 Alternativa läromedel

Pettersson (1991:8) uppmärksammar att det senaste årtiondet pågått en debatt angående läromedel i skolan och han kopplar till den dåvarande läroplanen, Lgr 80, där det nämligen sägs att läromedel är sådant som läraren och eleven ska komma överens om tillsammans. Läromedel kan alltså vara läroböcker eller andra böcker, tidskrifter, tv eller andra medier, utställningar, närmiljön runt om skolan. På så sätt får eleven ett stort utbud av influenser från olika perspektiv. I jämförelse med dagens läroplan, Lpo 94, (Utbildningsdepartementet, 2006) betonas att undervisningen ska vara likvärdig för alla, dock inte identisk då eleven måste ses som en unik individ som har olika förutsättningar och behov att tillgodose. Det poängteras även hur det skapande arbetet har betydelse för ett aktivt lärande, samt att leken har stor betydelse för att eleven ska tillägna sig kunskap. Dessutom framhävs synpunkter om att undervisningen ska vara en omväxlad och balanserad blandning av både innehåll och arbetsformer. Lpo 94 menar också att dagens skola verkar i ett samhälle där många kunskapskällor synliggörs och att de bör användas för att ge fler möjligheter till att utveckla eleven. Enligt en undersökning som Skolverket gjort anser dessutom de flesta lärare att olika läromedel ska användas i undervisningen (Skolverket, 2006:10). Helt enkelt, om en skola är utrustad med läroböcker, en samling läromedel, ett väl fungerande bibliotek, ett stort utbud och datorer, tv och andra medier med aktuell information och dessa används flitigt, får det goda effekter då eleven stöds i ett eget aktivt sökande efter kunskap (Nilsson & Richardsson, 1985:14).

En kunskapsförmedling, till exempel en lärares genomgång, kan alltid kopplas till ett facit. Det fakta hon delger eleven är tagen från någon kunskapskälla. Vilken kunskapskälla det än är, är det kunskapsutvecklingen hos eleven som ska vara målet. Det är viktigt att eleven utvecklar inte bara *fakta* och *förståelse*, utan också *färdigheter* som att kunna formulera sig, leta i olika kunskapskällor och dra slutsatser samt en *förtrogenhet* som syftar till att eleven ska kunna och våga bedöma processen till sin kunskapsutveckling. Meningsfulla kontexter för elevens lärande är något skolan måste erbjuda (Skolverket, 1994:34–35). Likaså säger Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) då de påpekar att kunskap inte är någon enstaka uppfattning utan uttrycker sig i olika former så som de fyra formerna ovan i integration med varandra. För att uppnå denna helhet ska arbetsformerna vara varierande. De tar ofta sin utgångspunkt i det verbala, både muntligt och skriftligt, men bör också ske genom uttrycksmedel som sång, dans, drama och bild. (Skolverket, 1994:34–35).

Svedberg (1997:14) menar att skolan ofta fokuserar på särskilda fakta och kunskaper som inte har något praktiskt värde istället för att ge eleven en djupare förståelse av kunskapen, undervisningen och hur eleven ska tillämpa det hon lär sig. Att eleven inte får ta del av en meningsfull undervisning kan leda till en oengagerad och passiv elev som enbart lär för skolan och inte för livet. Han menar att undervisningen i skolan ska ske på ett sätt där kunskapen leder till en ökad förståelse istället för att eleven ska ägna sig åt reproducering av fakta. När lärare genomför prov bör det ske i ett diagnosiskt syfte där läraren tittar på hur eleven har tagit till sig den aktuella kunskapen och om hon kan tillämpa den (s.27). Svedberg skriver att i modern litteratur där det diskuteras inläring belyser de hur viktigt det är med ett varierande och reflekter-

rande arbetssätt. Det leder till meningsfulla kunskaper och ökad förståelse och utvecklingen är att eleven går från att förr har varit passiv i sin kunskapssökning till att ha blivit mer aktiv idag (s.29).

Det är viktigt att under elevens första skolår redan möta olika former av alternativa läromedel. Ju fler erfarenheter eleven får med sig, desto fler har hon att använda och utveckla. De alternativa läromedlen utvecklar även elevens självförtroende om hon stöter på arbetsmetoder eller ämnen som ligger henne nära om hjärtat, därför är elevens erfarenheter en förutsättning att ta tillvara på (Skolverket, 1994:42).

2.3.1 Tryckta kunskapskällor i och utanför skolan

Förr sågs boken i skolan i första hand som kunskapsinhämtande och kommer troligen att göra det för all framtid. Boken sågs traditionellt i skolan som läroboken medan faktaboken var underställd till läroboken. Faktaboken samt även skönlitterära böcker har alltid funnits i skolbiblioteken men har enbart setts som underhållande läsning. (Nilsson & Richardsson, 1985:72).

Men de olika typerna av böcker ska alltid ses som kunskapskällor och kännas fria att ha tillgång till. Men det kräver att läraren vågar orientera sig och skaffa kunskap eller be om hjälp för att underlätta sitt arbete (Nilsson & Richardsson, 1985:78). Författarna poängterar dessutom att det på allt fler skolor ändå står olika läromedel på samma hyllor för att underlätta för läraren att finna flera kunskapskällor, inspirera eleven att använda alla möjliga alternativ, även läroboken, samt att både läraren och eleven ska kunna se broar som kan byggas genom olika ämnens läromedel (s.80).

Skönlitteraturen i skolan har ofta kategoriserats som upplevelselitteratur där känslor och tankar stått i centrum, vilket främst är en skönlitterär boks uppgift. Men rollen som kunskapskälla har ofta glömts bort. Det finns många böcker som berättar historia, samhällsliv och andra liknande aspekter (Nilsson & Richardsson, 1985:72–73). Med skönlitteratur kan ett arbete ske på olika sätt. Antingen låter läraren eleven välja bok själv och då utgår hon från sitt intresse i valet och resultatet blir att hon formar sin kunskap utifrån sina egna erfarenheter och känslor. Annars kan läraren välja åt eleven för att de ska få ta del av olika genrer och synsätt böcker kan skrivas på. Det är dessutom viktigt att eleven får delta i reflektion om sitt läsande vilket sker genom samtal om litteraturen där frågor om böckerna och dess innehåll lyfts fram och diskuteras (Eliasson & Lindö, 1999:48–51).

Faktaböckerna är lättillgängliga för eleven då de enkelt kan hitta och läsa i dem om olika områden. En nackdel är dock att de ofta av författaren kan få en viss vinkling som kan ge starka övertygelser, ibland kanske i för stor utsträckning. De förenklar också faktaböcker för barn genom att inte ha allt för djup kunskap med (Nilsson & Richardsson, 1985:76).

Faktaboken kan även ses som ett uppslagsverk med syftet att informera om något, men för att illustrera det fakta eleven får fram bör hon enligt Eliasson och Lindö (1999:51) undersöka flera källor för att få ett så korrekt svar som möjligt. Uppslagsverk och ordlistor är bra att ha till hands då eleven behöver lära sig att orientera sig i dessa på egen hand. Han påpekar också att de förr i skolan tränade moment som att slå upp ord för att lära sig den färdigheten men att de i dagens skola får in momentet automatiskt om något inte förstås. Eleven uppmanas att för den specifika situationen söka svar på problemet. Återigen kan det poängteras att den egna förmågan att söka

svaret ger större chans till förståelse och utveckling vilket eleven troligen bär med sig hela livet (Eliasson & Lindö, 1999:47–48).

Författare är också ett bra läromedel att ta till vara på. Författarbesök är inte jättevänliga men de få besök som tillges är viktiga att ta till vara på. För elevens nyfikenhet förekommer ofta frågestunder och då är det bra om läraren förbereder eleven så att hon har frågor med sig som passar för situationen, och utifall en speciell bok behandlas (Nilsson & Richardsson, 1985:151).

Skolbibliotek borde varje elev ha tillgång till. Där finns en hel läromedelssamling som har stor betydelse för varje verkande individ i skolan. Men för att biblioteken ska utnyttjas på rätt sätt behöver läraren och eleven vägledning vilket skolan ansvarar för, ofta genom att anställa en kunnig bibliotekarie. Att eleven lär sig hur biblioteket används och vad hon kan finna är inte bara bra för hennes skolverksamhet utan även för livet utanför skolan där många offentliga bibliotek finns (Nilsson & Richardsson, 1985:59).

Att kunskaperna inom skolan medvetet skulle vara hämtade ur dagsaktuella händelser kring olika områden riktade mot ett historiskt och samhällsligt perspektiv vore kanske en bra tanke för skolorna. Ur ett sådant synsätt blir dagstidningarna högst aktuella och levande läromedel som ger snabb information. Men tyvärr används dagstidningarna i allt för liten utsträckning när det gäller en djupare kunskap. Enstaka artiklar används, men författarna menar på att de är kopierade och ofta ingår i läroböckerna och på så sätt endast blir reproducerade. Men tidningarna är bra användning och finns inte bakgrundsfakta med i artikeln så kan andra läromedel fungera som komplement till tidningen. Verkligheten och samhället kommer direkt in i undervisningen men man ska ändå som läsare vara medveten om att artikeln är sedd ur journalistens ögon och lära eleven att till viss del ha kritiska ögon när de läser (Nilsson & Richardsson, 1985:81–83).

2.3.2 Multimediala kunskapskällor

För många av dagens ungdomar är musik, tv och film en stor del av deras vardag men många lärare upplever att det uppstår en konkurrenssituation mellan de olika medierna och en traditionell undervisning. En orsak till detta kan vara att lärare känner sig utmanade, då det traditionellt sätt är läraren som är specialisten och besitter kunskap inom sina ämnen. Om läraren däremot drar nytta av de olika medierna som finns tillgängliga i dag och blandar det med den traditionella läroboken så kan hon få fram en bra jämförelse mellan olika kunskapskällor. Undervisning med olika medier förväntas vara en del av den kunskap eleven får i olika ämnen. Det är också viktigt att läraren ger eleven kunskap om de olika medierna och det bör vara ett komplement till den övriga undervisningen och andra uppgifter inom skolan (Skolverket, 1994:70–71).

Bilden och ljudet kan även ses i samband med musiken och får ett stort utrymme i dagens elektroniska medier samt har en central roll i dagens ungdomskultur. Att använda de som kunskapskällor är av stor betydelse, speciellt när medierna är ett viktigt kommunikationsmedel i dagens samhälle. Genom dessa uttrycksformer lär sig visserligen eleven, men hon kan även skapa debatter, frågor och tolka olika budskap för ytterligare kunskap. Dessutom kan hon med dagens teknik skapa egna bilder och ljud för att förmedla olika budskap. Läraren har en viktig roll i arbetet med dessa medier

då hon bör poängtera hur vi påverkas av olika medier och varför vi påverkas så olika (Eliasson & Lindö, 1999:46).

Kunskapskällor som bilder av både fasta och rörliga slag, text och ljud kan till exempel ge undervisningen om djurliv och historiska händelser en ny utsträckning då flera infallsvinklar ges. Även moderna datorprogram är viktiga redskap att använda sig av då de kan efterlikna händelser och på så sätt skapa ett aktivt tänkande (Skolverket, 1994:69).

Datorn har gått från att vara enbart för större företag till att bli intressant för den enskilda individen, mer och mer införlivas den i människors vardag. Den datorundervisning som förekommer syftar till att vidga elevens vyer om hur man kan använda datorn som ett hjälpmedel att nå samhällets kunskapskällor med (Nilsson & Richardsson, 1985:173–174).

Svedberg skriver att IT inte bara ska vara ett hjälpmedel under lektionerna, den ska också förbättra pedagogiken och elevens inläring. Då vårt samhälle idag förändras i snabb takt gäller det att skolan och individen följer med i utvecklingen då mängden information vi ska ta del av har ökat (Svedberg, 1997:33).

Datatekniken tycker även Maltén (2003:145–147) är viktig att ta hänsyn till då det ger undervisningen andra förutsättningar. Datorer rustade med ljud, bild, digital video och cd-romenheter möjliggör ett varierande undervisningssätt och kunskapssökandet når en ny dimension. Genom datorn i skolan kan eleven nå världen på ett lättillgängligt sätt. Det multimediala nätverket vidgar chanserna till kommunikation och kunskapsutveckling för eleven.

2.3.3 Verkligheten som kunskapskälla

Maltén (2003:139) menar att en skola med verkligheten som lärobok har större möjlighet att få en nyfiken och inspirerad elev än den traditionella undervisningen. Dessutom anser han att detta i samband med ett undersökande arbetssätt kan skapa en engagerad lärandemiljö. Det är mötet mellan omvärlden och individen som bygger kunskapen. Att utnyttja närsamhället och göra studiebesök på museer, bibliotek och andra ställen är en mycket bra tillgång att ta till vara på (s.144). Studiebesök anser även Bolstad (1998:113) är en bra och viktig arbetsform. Men han vill poängtera att ett bra förberedande arbete samt ett efterarbete med reflektion och diskussion är viktigt att ha för att få en god kunskapsutveckling hos eleven. På så sätt görs inte studiebesöket endast för att göras utan för att lära sig något och sluta cirkeln.

Om eleven tillsammans med läraren får känna igen problem i samhället och omvärlden och försöka finna svar och lösningar på problemen så lär de sig att resonera kring olika alternativ av lösningar. De får alltså inte bara en lösning som kunskap utan en färdighet i att skaffa sig kunskap, forma den till sin egen och ha kritiska ögon. Genom detta sätt handlar det inte endast om att lära sig ett stoff som kursplanen pekar på utan att även involvera eget intresse och nyfikenhet inom kunskapsområdet (Maltén, 2003:142).

Eleven i skolan ingår dagligen i samspel med andra vilket leder till samtal och diskussioner. Viktigt är dock att poängtera skillnaden som finns mellan de två kommunikativa metoderna. Samtalet är den lugnare varianten där synpunkterna är av större betydelse än argumenten, medan diskussionen går ut på att övertyga och kämpa för sin

vilja (Bolstad, 1998:99–100). Människan i interaktion med andra kan läsa av ögonkontakt, kroppsspråk, tonfall och på så sätt bilda sig många nya uppfattningar. I samtal eller intervjuer kan detta hjälpa eleven att finna svar på sina frågor samt lära av varandra. Intervjuer är dessutom en bra metod då eleven får chans att be om förtydligande eller ställa om frågan på ett annat sätt samt att den förbereder eleven för kommande liv utanför skolan (Eliasson & Lindö, 1999:53–54). Freinetpedagogiken förespråkar människan som kunskapskälla och menar att kommunikation från utomstående vuxna måste få del i elevernas skolvardag (Nordengren, 2005:175).

2.3.4 Estetiska influenser

Teaterföreställningar är ofta något som kopplas till svenskämnet. Men det finns också andra ämnen som kan ha nytta av teatern och dess budskap. Frågor som handlar om droger, fred och andra viktiga områden kan enkelt involveras och diskuteras. Det är viktigt att ha en förförståelse och att fortlöpa arbetet med föreställningen efter den visats så att en helhet i arbetet finns och inte föreställningen enbart ses som underhållning för stunden (Nilsson & Richardsson, 1985:149–150).

Människans konstnärliga sida vill de tillfredsställa inom Freinetpedagogiken då de använder sig av teater, dans, mim och musik (Nordengren, 2005:175). Skapandet i både drama, dans, teater, musik och bild ska enligt Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) ingå i skolans undervisning för att motivera eleven att prova olika uttrycksformer och uppleva olika känslor.

Johansen m.fl. (1997:66–67) poängterar leken som kunskapskälla. Vuxna uppfattar lek som tidsfördriv, men i det verkliga livet är leken en skapande process. Barn leker för att de inte kan något ännu, men genom leken förstår de sin omvärld och tillägnar sig olika färdigheter. Leken gör att känslor, motivation, handling och utveckling av färdigheter införlivas och på så sätt blir leken skapad och styrd av barnen själva. Författarna anser att leken bör tas till vara på i skolan, men där är det vanligt att barnens chans till egenstyrd lek ofta skärs ned. Istället sker aktiviteter på de vuxnas villkor och den fria leken förvisas till lekstunder (rasten). De säger vidare att en möjligheters skola måste tänka om och ge eleven chans till lekande inlärning. Leken påverkar bland annat meningssökande, självstyrande, nyfikenhet och fantasi. Leken är inte bara en lek utan en aktivitet som stimulerar känslor och förnuft. Enligt författarna kunde det lika gärna kallas arbete. Likaså ser Montessoripedagogiken på leken, det är ett arbete där eleven bygger upp sig själv (Ahlqvist m.fl., 2005:160).

Bolstad (1998:104) talar också om lekens betydelse för en individs utveckling. Inom skolan är leken passande vid uppstart av ett tema eller ämnesområde. Det kan exempelvis vara olika spel, pussel eller olika former av lek som syftar att träna olika färdigheter som till exempel samarbetsförmåga och problemlösning. Det viktigaste är att den lek som genomförs belyser det ämne och den kunskapen läraren vill förmedla. Enligt Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) är leken en väsentlig del i elevens aktiva skapande.

En mycket naturlig påverkande faktor i elevens lärande är fantasin. Frågan är om hon får chansen att använda den i skolan. Hon måste få förstå att fantasin är värdefull i hennes utveckling. Eleven ska inte behöva bli lärd som en robot utan förstå att hon som människa kan göra så mycket mer om hon bara vill. Fantasiflödet är viktigt, stoppas det riskerar det att hämma elevens utveckling genom att göra henne ytligt

reproducerande. Uppmuntran av fantasi är alltså viktigt för eleven, även för vuxna (Johansen m.fl., 1997:88).

3. Metod

3.1 Forskningsstrategi

I vår undersökning har vi inriktat oss på lärares inställning till alternativa läromedel och dess användning. Studien genomförs med hjälp av intervju som metod vilket ger oss en ingående information om lärarnas inställning till alternativa läromedel. I och med detta får vi en djupare inblick i detta fenomen och då räknas det som en kvalitativ undersökning enligt Stukát (2005:33).

3.2 Datainsamlingsmetod

Stukát (2005:36) tydliggör att olika undersökningar löses med olika metoder. Därför menar han att valet av metod inte får falla på enbart på vad forskaren känner sig bekväm med, utan att valet speglar de forskningsfrågor studien har. Vi valde därför att använda semistrukturerade intervjuer i vår studie då vi ansåg att det var en passande metod utifrån syftet. Intervjuformen är flexibel på så sätt att frågorna finns klara i en viss ordning men där turordningen kan ändras beroende på samtalets gång. Mer djupgående och utförliga svar ger även metoden chans till (Denscombe, 2009:234). Enligt Stukát (2005:39) kallas detta för en halvstrukturerad intervju som ger goda möjligheter till följdfrågor. Denscombe (2009:233) anser att denna form av datainsamlingsmetod är extra bra för en djupgående faktainsamling där även resonemang kan synliggöras. Det ger även intervjuaren en möjlighet att bestämma i vilken mån respondenten får ta sin plats (s.235). Stukát (2005:41) skriver att intervjuerna kan genomföras som gruppintervju eller som personliga intervjuer. Valet menar han beror på vad för data forskaren vill åt och vilken tid som finns att utnyttja. Är tiden knapp är gruppintervjuer att föredra, men om mer ärliga och personliga åsikter sökes är enskilda intervjuer bättre. Vi valde utifrån den tanken att genomföra personliga intervjuer på grund av att vi inte ville riskera att respondenterna påverkades av varandras svar och åsikter.

3.2.1 Intervjuerna

Då rektorn på en skola är ytterst ansvarig tog vi först kontakt med denne via e-post för att få klartecken att gå vidare och prata med berörda lärare, därefter togs kontakten med lärarna. De fick då chans att välja om de ville delta i undersökningen eller inte efter att de fått ta del av den viktiga informationen angående studien, det vill säga ämnet och syftet med studien. Detta anser både Denscombe (2009:197) och Stukát (2005:131) är viktigt.

Ett informationsbrev skickades ut till respondenterna efter att förfrågan om deltagandet godkändes. Brevet innehöll nödvändig information om studien, respondenternas rättigheter samt intervjufrågorna (se bilaga 1).

Innan intervjuerna genomfördes försökte vi till att börja med att hitta en ostörd plats för genomförandet, vilket är till stor betydelse för att intervjun ska genomföras utan avbrott (Stukát, 2005:40; Denscombe, 2009:254). Platsen ägde rum på respondentens skola, vi överlät valet av rum till dem då de känner till lokalerna i skolan. Vi klar gjorde också att en utsatt tidsgräns för intervjun fanns (Denscombe, 2009:252) vil-

ken var max 30 minuter då vi ansåg att det skulle räcka för våra sex intervjufrågor (se bilaga 2).

Intervjuerna spelades in med bandspelare vilket respondenterna fick ge sitt tillstånd till. Skulle inte medgivande ges eller tekniken inte fungera, vi kontrollerade batterier och dyligt innan vilket Denscombe anser är ytterst viktigt, hade vi fältanteckningar redo som ett alternativ till bandinspelning. Med bandinspelning fick vi enklare mer information till oss, men det är viktigt att ha i åtanke att en transkription av materialet kan kräva mycket tid beroende på längd av intervjun (Denscombe, 2009:259, Stukát, 2005:40).

3.3 Urval

Intervjufrågorna har noga framställts utefter syftet och forskningsfrågorna i vår studie samt strävar mot att få fram den viktigaste informationen som håller den röda tråden vid liv genom arbetet.

Intervjuerna genomfördes på tre olika skolor i två olika städer i Mellansverige och intervjuerna uppgick till 11 stycken. Tanken från början var att intervjua 12 stycken lärare, men tyvärr fick vi ett bortfall på grund av sjukdom. Två av skolorna sträcker sig från förskoleklass till år 9 och den tredje skolan sträcker sig från förskoleklass till år 6. På en av skolorna är dessutom majoriteten av eleverna av utländsk härkomst. Orsaken till att tre skolor valdes är dels för att se flera aspekter på alternativa läromedel, dels hur olika arbetssätt kan se ut samt för att få fram ett mer kvalitativt resultat. Urvalet av skolorna och respondenterna grundas på ett så kallat bekvämlighetsurval då vi använt oss av de kontakter vi redan har till skolorna och de arbetande lärarna. Ett bekvämlighetsval är enligt Denscombe (2009:39) något som bör övervägas noga då urvalet ska ge den information som studien söker, men han menar också att då möjligheten att välja mellan två eller flera likvärdiga alternativ finns är det lämpligt att välja det som är närmast och enklast.

De lärarna vi intervjuade är verksamma i år 1-6 vilket är åldern vår studie inriktar sig mot. De 11 respondenterna bestod av tio kvinnliga och en manlig lärare. Vi intervjuade lärare på varsitt håll i varsin stad.

3.4 Databearbetning och analysmetod

Då vi genomförde intervjuerna på varsitt håll transkriberades och analyserades de även på varsitt håll. När alla intervjuer var transkriberade använde vi olika metoder för analysen. En av oss färgkodade frågorna och markerade därefter svaren i de olika frågorna med rätt färg. En fråga kunde till exempel få sitt svar under flera frågor och då användes frågans färg på flera ställen. Den andra av oss sammanställde alla lärares svar på första frågan tillsammans och gjorde likadant på samtliga sex frågor.

Nästa steg i arbetet med intervjuerna blev att sammanställa alla svar tillsammans och bearbeta ihop ett bra resultat av respondenternas information som speglade frågorna och den litteraturläsa vi arbetat med tidigare. Vi tog dem fråga för fråga. Sedan analyserade vi intervjuresultaten och förklarade kärnan i deras utsagor med hjälp av litteraturen under rubriken "Resultatanalys".

3.5 Tillförlitlighet och giltighet

Att vara kritisk till sin undersökning är enligt Stukát (2005:125) viktigt. Dels för att metoden som används måste ge tillförlitliga resultat (kravet för reliabiliteten) och dels för att resultaten ska vara giltiga (kravet för validitet) (Lantz, 2007:10).

Stukát (2005:125–126) menar att flera olika faktorer kan påverka reliabiliteten i en studie. Hur respondenten känner sig kan göra en stor påverkan, hur hon uppfattar frågorna och dess betydelse kan också påverka. Intervjun i den här studien kände vi var en relevant metod. Den gav oss en djupare information, vilket vi ville åt. Med exempelvis enkäter hade vi inte fått den djupgående och personliga informationen, därför anser vi att valet av mätinstrument ökar tillförlitligheten i arbetet. Däremot hade vi några frågor som var lite för lika, deras svar blev detsamma. Det gav oss ändå den informationen vi sökte men kunde ha givit oss ännu mer om vi haft fler åtskiljande frågor. Då hade giltigheten ökat och därmed också tillförlitligheten.

Genom våra intervjufrågor fick vi fram en bra information som riktade sig mot forskningsfrågorna i studien, som Stukát (2005:128) poängterar som det viktigaste i arbetet. Som information fick respondenterna veta studiens definition på *alternativa läromedel* och om något frågetecken dök upp förklarade vi det ytterligare för att inte vilseleda dem. Vi upplevde inte heller att någon respondent aldrig hört uttrycket förut och samtliga förstod innebörden. Däremot märkte vi att de blandade ihop begreppen *lärobok* och *läromedel* ibland, men för vår del var det inget som påverkade vår tolkning av deras svar. Giltigheten i arbetet anser vi därför är hög.

3.6 Etiska ställningstaganden

En etisk hänsyn är alltid viktig att ha med sig vid datainsamling, oavsett metod. Nedan redogör vi för vissa lagar och regler som måste följas, men först vill vi påpeka att skolorna och respondenterna inte kommer att benämnas i studien med sina riktiga namn, inte heller med påhittade namn.

För att skydda våra respondenter försökte vi ha ett så neutralt bemötande som möjligt och att aldrig inta ett dömande perspektiv gentemot deras svar. Detta anser Denscombe (2009:195) vara det allra viktigaste i en undersökning.

3.6.1 Vetenskapsrådets forskningsetiska principer

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2004) är viktiga att anamma i studie-sammanhang och vi redogjorde kring de fyra olika kraven för våra respondenter. *Informationskravet* syftar till att respondenterna, i god tid, innan intervjun har rätt att få ta del av relevant information kring forskningen. I detta fall fick de ta del av en inledande text, studiens syfte och forskningsfrågorna, deras rättigheter och två begreppsförtydliganden. Även intervjufrågorna följde med för chans till förberedelse.

Samtyckeskravet innebär att tillståndet till respondenternas deltagande är en förutsättning. Vi klargjorde även att de själva bestämmer över deras medverkan och på vilka villkor de vill medverka samt att de inte på något sätt får påverkas i sitt beslut att medverka i arbetet. Informationen vi fick av respondenterna på intervjuerna behandlades enligt *konfidentialitetskravet*, konfidentiellt. Med andra ord undvek vi att nämna några namn under intervjuerna samt i transkriberingen och arbetet. Respondenterna fick denna information innan intervjun startade och vi poängterade även att skolan inte kommer benämnas med namn. *Nyttjandekravet* menar att tillämpningen av informationen endast får användas till den aktuella studien och inget annat. Den

information vi fick fram användes endast för att besvara våra forskningsfrågor i denna studie, vilket vi poängterade för respondenterna.

4. Resultat

4.1 Resultatpresentation

Vid intervjuerna kom det fram att samtliga respondenter hade en likvärdig syn på vad alternativa läromedel är. Alla ansåg att det är material som används som inte tillhör den traditionella läroboken, det vill säga material som inte är distribuerat av läromedelsförlag. Förslag så som upplevelser, utomhuspedagogik, internet, spel och andra liknande gavs. Några av respondenterna poängterade också att det är viktigt med alternativa läromedel för att nå eleven utifrån hennes nivå och bidra till elevens kunskapsutveckling.

Vad anser lärare ligga till grund för sitt val av läromedel?

Ekonomi

Ekonomi är den största påverkande faktorn enligt majoriteten av respondenterna i deras val av läromedel. Bristen på pengar begränsar deras arbete med alternativa läromedel då de efter läroboksinköp inte har råd att köpa in annat material eller göra andra saker som till exempel studiebesök.

Prioriteringen i valet och vid inköp av läromedel ligger olika hos de olika skolorna och respondenterna. Två respondenter menar att de på sin skola köper in samma läromedel för alla år 1-3 i ämnena svenska och matematik, vilket medför ett bättre inköpspris samt att det ingår lärarhandledningar och andra extra material till läroboken. Men det är endast vad deras budget räcker till. En av de andra skolorna har mera fritt inköp av läromedel till sina elever, men den stränga budgeten gör även där att de knappt ens kan köpa in en lärobok per elev. De menar då att detta gör att de måste tillverka eget material och våga ta hjälp av andra lärare. Dessa respondenter poängterar då också att det är viktigt att vara noga med vilket läromedel de köper in. En av dem uttrycker sig såhär: "Så att hellre ett bra dataprogram som man kan variera och göra, använda på många olika sätt än köpa en bok som man blir begränsad av." De menar att den begränsade budgetens användning bör övervägas noga så att valet av köp blir bra. Men i deras ögon är det mer ett problem än vad det är i en annan respondents ögon. Hon menar såhär: "Eftersom jag har eget ekonomiskt ansvar så kan jag inte påstå att ekonomin styr [...]". Respondenten resonerar som så att det egna ansvaret måste falla på vad läraren anser är viktigt att köpa in för undervisningen. Behövs klassuppsättningar eller kan ett fåtal läroböcker och något kompletterande material köpas in? Hon ser mer på möjligheten att göra det bästa av situationen.

Kvaliteten på läromedel

En jämförelse av läroboken i skolan förr och nu gör en av respondenterna oss medvetna om. Förr användes läroboken slaviskt under hela terminens gång och eleven skulle hinna med alla moment boken tog upp. Läroboken var då mer styrd av en konkretiserad och tydlig läroplan och ansågs därför ha god kvalitet vilket gjorde att den användes kontinuerligt av lärare i undervisningen. Respondenten menar att läroboken idag fortfarande används men på ett annat sätt. Idag kan den vara ett av flera läromedel som används i skolan, kvaliteten är inget som tas för givet utan som granskas av läraren.

Den kvalitet läraren bedömer att ett läromedel har, är avgörande för hennes val av läromedel i undervisningen. Den är också avgörande för elevens kunskapsutveckling. En respondent menar att om en lärobok har en bra struktur och är genomtänkt så har den en bra kvalitet och får då styra undervisningen. Respondenten säger såhär:

”Ibland tycker jag att läromedel [läroboken] är så strukturerade och genomtänkta så jag känner inte något behov av att använda det [alternativa läromedel] just då.” [...] ”Jag kör väldigt mycket lärobok i NO, kemi och fysik, det läromedel som vi har är väldigt varierat, det är bra frågor, väl genomtänkt med både experiment och med teoretiska kunskaper och jag tycket det är ett bra läromedel och då känner jag inget behov av att variera mig.”

Två andra respondenter jämför kvaliteten på läroboken och alternativa läromedel för att finna det mest givande för undervisningen. Men läroboken är alldeles för styrd, menar en annan respondent, då den inte ger samma kvalitet på utmaningar som andra alternativa läromedel kan göra. Hon menar också att de alternativa läromedlen är av bättre kvalitet av den anledningen att de bjuder in till kunskap ur fler infallsvinklar. Det konkreta materialet som eleven kan känna på, det verkliga tinget, är av den högsta kvalitet som kan uppnås menar respondenten.

Några respondenter menar att en lärobok kan innehålla vissa avsnitt av bra kvalitet och andra av mindre bra kvalitet. Likaså menar ytterligare en respondent då hon antyder att hon aldrig stött på en lärobok som är av bra kvalitet rakt igenom. De menar då att alternativa läromedel blir ett givande komplement till läroboken för att stärka kvaliteten på undervisningen. Två respondenter sade även att det är till hjälp om de vill förtydliga eller fördjupa eleven inom vissa områden då läroböckerna bara tar upp korta och ytliga fakta. Det som upplevs som bristfälligt i läroboken stärks då med andra material och kunskapskällor, på så sätt ökar kvaliteten när flera läromedel samverkar. En respondent pekar på detta genom att säga:

”Den här terminen har jag tagit bort matteboken ganska mycket och plockat in andra saker, spelat spel. Jag varvar mycket för att få en varierad undervisning, jag vill inte att de bara ska sitta och räkna i matteboken utan jag vill att de ska diskutera matte och prata med varandra.”

Det finns även en annan aspekt på läroboken som kan ses som negativ. En respondent menar att innehållet i lärboken kan bli föråldrat om den används under flera år. Viss kunskap i vissa ämnen är föränderlig, till exempel i geografi där nya länder uppstår, klimat förändras och befolkningens mängden varierar. Ett kompletterande alternativt läromedel kan då vara internet som ger en mer aktuell uppdatering.

Elevens kunskaper

”Ju mindre händer i fickorna, desto snabbare lär jag mig” uttryckte sig en av respondenterna och menar på att handens görande har klara nervkopplingar till hjärnan. Det eleven ska lära sig är viktigt att kunna se och göra samtidigt som hon lär sig. Alla lär sig olika och enligt många av respondenterna är individualisering ett svar på varför de använder alternativa läromedel. De menar att en elev kanske klarar av att ta till sig kunskap genom en lärobok hon läser i, medan en annan elev har svårt med det. Då krävs det av läraren att hon ser detta och kan hjälpa den eleven att hitta alternativa vägar och läromedel att förtydliga kunskapen genom. En respondent uttrycker sig enligt följande:

”En mix av en traditionell lärobok och det alternativa är kanske en möjlig väg som lärare och där olika lärstilar får sin del, för det finns de som lär sig väldigt bra genom att läsa böcker. Man får inte rata böcker men det får inte vara den enda vägen.”

Ytterligare en respondent påpekar också att då hon har många elever av utländsk härkomst så kan svenska språket vara ett hinder i lärandet, därför krävs det av henne alternativa läromedel med mindre och enklare text, mer bilder och kanske även andra aktiviteter som stärker både språket och annan kunskap.

Det finns flera respondenter som anser att läroboken är viktig i de lägre åldrarna för att elevens kunskaper grundas på en stabil bas som de då menar att läroboken ger. En av dem säger:

”Svenskan och matten är styrt till böcker [...] det är mer låst i år 1 för de ska lära sig så mycket. I år 2 kan de komma med egna förslag på hur de vill jobba, bara det är inom ramen.”

Men några respondenter menar också att vilket läromedel läraren än väljer och anser har en bra kvalitet så betyder inte det att varje elev möts på sin nivå och kan tillgodogöra sig kunskapen. Därför poängterar de att ett och samma läromedel för alla elever inte är det ultimata när eleven ska vara utgångspunkten i lärandet. En respondent väljer att utgå från elevens individuella utvecklingsnivå när hon väljer läsebok i elevens lärläring, istället för att ha en och samma läsebok för alla då de befinner sig på olika kunskapsnivåer.

Elevens intresse

Det är viktigt att i undervisningen variera läromedel och arbetssätt för att intressera eleven. Några respondenter menar också på att det ibland är viktigt att helt och hållet låta eleven välja själv vad hon till exempel ska läsa. Då utgår läraren från eleven och tar till vara på hennes intresse.

Variationen stimulerar även elevens alla sinnen och ju fler chanser till insikt eleven får desto mer intressant och roligt blir det för eleven. Således bör läraren utgå från eleven, menar några av respondenterna. Att våga uppmana eleven till egen utmaning är också en givande faktor för elevens intresse enligt en respondent. Hon menar att de ska våga testa olika saker på egen hand för att på så vis förstå sin egen utveckling. En annan respondent syftar lite på samma sak och menar att eleven själv eller i grupp får ta reda på hur saker och ting är och fungerar. De ska inte bara behöva lära sig hur allt är direkt utan få söka och reflektera över slutsatser på egen hand. På så vis blir det ett mer motiverande och nyfiket arbete.

En annan respondent menar att den yngre eleven ofta kan tycka det är roligt att ha en lärobok och att det är en anledning till att den används. En annan synpunkt som en respondent delar med sig av är att elevernas intresse nås genom att läraren bortgår från läroboken och väver in mycket diskussion som konkretiserar kunskapen, framför allt inom matematiken.

Tid

Tidsaspekten är enligt nästan hälften av respondenterna en stor påverkande faktor i deras val av läromedel. En respondent förklarar att hon använder alternativa lärome-

del men endast till en viss del av den anledningen att tiden inte räcker till. Detsamma avgör även en annan respondents val av läromedel.

”Och en annan sak är ju att man måste väldigt ofta tillverka själv alternativt material och då kommer ju tidsaspekten in, att jag har inte alltid tid att göra det.”

Konsekvensen av detta blir då följande enligt henne:

”Så för att spara tid och hinna med allt, ... vad gör man då. Jo då tar man fram boken [...]. Inte så att man jobbar med den bara, boken blir ju ett komplement.”

Respondenten menar också att hon skulle vilja låta eleven få välja arbetsområde och material som passar till det området själv och utifrån eget tycke, men menar att brist på tid gör att hon inte kan arbeta så i den utsträckning hon skulle vilja.

Vissa ämnen, anser några respondenter, kräver mer planering och framtagning av alternativa läromedel vilket medför att de av brist på tid väljer läroboken istället. I mån av tid försöker flera respondenter framställa alternativt material men är de stressade och tiden är knapp känns det enklare att ta till just läroboken. Att planeringen tar tid håller även ytterligare en respondent med om men hon ser det inte som ett hinder, utan menar att det är värt att lägga ner den tiden för elevernas skull. Så ser även ytterligare en respondent på tidsaspekten. De alternativa läromedlen tar tid att framställa men mer och mer bygger läraren upp sitt förråd och har i framtiden stor nytta av materialet och det nedlagda arbetet.

Lärarens eget intresse

Det egna intresset och synsättet på undervisningen spelar stor roll i valet av läromedel menar en av respondenterna. Två andra menar också på att det är viktigt att tro på det som görs och används. En av dem säger: ”Och också vad är det som passar mig, jag vill inte heller ta något som jag inte är bekväm med.” Det som görs i undervisningen med eleverna ska vara roligt för alla, även läraren.

En respondent berättar att hon är med och påverkar valet av lärobok då alla lärare samarbetar vid inköp av läromedel. Men hon poängterar också att hennes eget intresse för andra material och framför allt utomhuspedagogik gör att hon varierar sin undervisning. Hennes sätt att arbeta märker hon smittar av sig på sina kollegor då hon ser att de vågar lämna läroboken mer och mer och istället göra andra saker med sina elever. En annan respondent på samma skola beskriver för oss att hon har förändrat sin undervisning relativt mycket genom att frångå läroboken mer och mer och ta in andra arbetsmetoder. Detta symboliserar vad ytterligare en respondent påpekar, nämligen att det är viktigt att dela med sig och få tips från andra lärare för att kunna inspireras och utvecklas. En annan aspekt på utveckling ser även en respondent som finner arbetet med alternativa läromedel givande för sig själv, då personen i fråga i sin planering hela tiden reflekterar kring vad som behövs i undervisningen och vad den ska syfta till.

Lärandemålen

”Jag använder gärna alternativa läromedel och om möjlighet finns så använder jag det hellre än en bok. Bara man får med grunderna och målen.” Att målen är det centrala i elevens skolgång råder inga tvivel om enligt respondenterna. En annan re-

spondent sa: ”Målen styr, inte medlen.” Respondenten menar att målen styr valet av läromedel men poängterar också att om eleven känner en trygghet i läroboken så kan den användas om innehållet känns relevant mot målet. Även en annan respondent menar att det material som används i undervisningen måste vara gjorda så att de syftar till att uppnå målen. Några menar också att strävansmålen inte är knutna till alternativa läromedel och att det därför kräver mer av läraren.

Två respondenter tycker att det är viktigt att utgå från målen när de planerar sin undervisning. Vad de än planerar att göra, om det är att räkna i matematikboken eller gå ut och leta figurer eller något liknande, så är det viktigt att ha ett klart syfte med vad som ska göras. Att inte bara tänka på vad och hur, utan också varför.

Vilka alternativa läromedel använder lärare?

Respondenternas användning av alternativa läromedel verkar ha en ganska stor utbredning trots att läroboken ändå finns kvar till stor del. De försöker alla att involvera det så mycket de kan. Respondenterna ger oss en mängd olika förslag på alternativa läromedel de använder sig av. Här nedan redogörs de uppdelade i två kategorier:

Skriftliga källor

Respondenterna använder många skriftliga alternativa läromedel utanför den traditionella läroboken. Bland annat används skönlitterära böcker ofta inom svenskämnet och faktaboken har en ganska central roll i de undersökande ämnena som SO och NO, där även kartboken ha en väsentlig roll.

Andra skriftliga alternativa läromedel som respondenterna använder är IKEA-katalogen, reklambroschyrer, datorn och olika språkbehandlingsprogram, kamratposten och brevvänner. Men de flesta menar att åtkomsten till internet genom datorn är ett av de mest använda läromedlen. Nyheter är också enligt många respondenter en bra källa och de nås oftast genom dagstidningar.

Icke skriftliga källor

Utomhuspedagogik och laborativt material använder sig majoriteten av respondenterna av. Där ingår material att plocka med, känna på, se, lukta och iakttä. Tre respondenter når även nyheter i samhället via icke skriftliga källor genom att se på Lilla Löpsedeln, ett nyhetsprogram från Utbildningsradion. Ett annat program som en av respondenterna använder sig av är Teknikspanarna inom ämnet teknik.

Andra kunskapskällor som relativt många respondenter använder sig av är spel av olika slag, både dataspel, kortspel och brädspel. En respondent poängterar även skapande verksamhet i form av teater och live-dagar, det vill säga uppvisning av ett historiskt skeende. En annan skapande verksamhet menar en av respondenterna är musik, att lyssna, skriva och skapa själv.

Majoriteten av respondenterna lyfter fram studiebesök som ett bra alternativt läromedel. De nämner några populära platser att besöka, till exempel Eskilstuna energi och miljö, vattenverket, zoo-skolan och naturskolan. Två respondenter nämnde även att besök från andra människor, såsom elevens anhöriga eller någon från ett visst yrke, kan vara ett bra alternativt läromedel.

Hur uppfattar läraren de alternativa läromedlens pedagogiska betydelse?

Den pedagogiska betydelsen för vilket alternativt läromedel läraren använder spelar stor roll. Respondenterna har angivit vad de anser vara bland det mest värdefulla med alternativa läromedel i sin undervisning:

Konkreta upplevelser

Tre respondenter anser att utomhuspedagogik är extra bra då det aktiverar kroppens arbete och ger eleven en mer konkret upplevelse. De menar att eleven lär sig bättre då. Två andra respondenter menar dessutom att läroboken utvecklas och går mer mot ett varierat arbetssätt innehållande laborativa övningar samt samarbetsövningar som ger konkreta upplevelser.

Konkret material är enligt en av respondenterna bra att arbeta med för att stärka elevens förståelse. Att bara se något platt ur en bok och lära sig en formel ställer ofta till problem för många. Men om hon kan se samma formel konkret framför sig blir förståelsen enklare. Likaså menar en respondent då hon poängterar att det är viktigt att eleven får lära sig på plats och inte bara läsa om något, den verkliga bilden ger en större förståelse. Att se det hon ska lära sig är enligt en respondent mycket viktigt. Tre andra respondenter menar att konkret arbete är väldigt givande inom matematiken, där ser de många vägar att gå och visa på. Två av dem säger:

”Sedan är det ju laborativt material framför allt som vi använder i matten nu till exempel med bråk och vi visar hur mycket en halv är, hur man sätter ihop delarna till en hel och då blir det väldigt visuellt.”

”Praktisk matte, att vara ute och jobba med matte, man släpar tunga stenar och jämför med en lätt sten, man tar en kort pinne och man släpar och jämför med en stor gren känner jag ger mer i kropp och själ.”

En respondent berättar också att när en elev behöver extra hjälp tas ofta en speciallärare in och hon har alltid konkret material som sin utgångspunkt. Ett material som i de flesta fall förstärker elevens förståelse. Därför menar respondenten att läraren bör utgå från det konkreta materialet ”[...] så att så få som möjligt slipper snubbla där på tröskeln.” Det konkreta medför ett aktivt arbete med händerna och kroppen vilket gör att rörelserna och kunskapen lättare befästs hos eleven, menar en annan respondent.

Aktuell och fördjupad kunskap

En respondent ser alternativa läromedel från många positiva synvinklar. Bland annat kommer flera dimensioner in i undervisningen, innehållet är mer uppdaterat och flera vinklar på ett och samma område kommer fram. I och med dessa positiva synsätt kan respondenten hitta sätt att förenkla vissa läromedel men också hitta sätt att fördjupa elevens kunskap. En annan respondent menar att genom flera olika material kan eleven se fakta ur flera olika vinklar på en och samma sak och själv avgöra vad som är rimligt eller inte. På så sätt får eleven själv söka information och fördjupa sig i kunskaper av olika slag.

Att ta in saker på olika sätt, att jämföra bild och text med verklighet menar en respondent är viktigt för en djupare kunskap. Hon pekar också på att regelbundenhet är en bra metod för att kunskapen ska befästs ordentligt. Till exempel kan regelbundna besök i skogen vara extra givande då eleven får se, höra, känna och lukta på växter och annat som finns omkring dem under en längre period. Genom regelbun-

denheten lär de sig då känna igen mer och mer och upptäcka nytt vilket enligt respondenten är mycket givande.

Dagsaktuella nyheter är viktiga i undervisningen enligt två respondenter. En använder sig av Lilla Löpsedeln som ger dagsaktuella uppdateringar om händelser i samhället. Den andra anser att nyheter i samhället är viktiga i skolan och ser gärna dags-tidningen som en ypperlig källa. Hon menar:

”Skolan kan annars bli en sluten värld och man kanske inte tar upp aktuella händelser [...]. Det är viktigt att man får in samhället i skolan och att de får reda på vad som händer både i närområdet och ute i världen.”

Ett annat sätt att fördjupa kunskapen kan vara att använda datorn och dess program menar en respondent, det är användbart i många lägen. Program som stärker grammatik och stavning är extra bra inom det svenska ämnet och individualiseringen blir lätt tillgänglig. ”Alltså datorn tycker ju jag är suveränt ... för barn med läs- och skrivsvårigheter.” En annan respondent tycker att internet är en givande källa där all möjlig information kan hittas. ”Jag tycker att datorn är en fantastisk källa till alternativa läromedel.”

Varierad undervisning

Några respondenter anser att variationen av arbetssätt och olika kunskapskällor, däribland läroboken, ger en bra blandning som kan bidra till ett mer positivt resultat, samt att det stimulerar elevens alla sinnen. Att stimulera alla sinnen menar de är viktigt då eleven är unik och lär sig på sitt speciella sätt. Ju fler aspekter kunskapen kan synliggöras ur, desto fler elever nås.

Arbetet med alternativa läromedel leder ofta till en varierad undervisning där läroboken inte längre är styrande. Respondenten som påstår detta menar att hon ser en förändring i elevernas vilja. Hon märker att de upplever undervisningen mer motiverande, bland annat genom att läroboken inte efterfrågas i samma utsträckning utav eleven som den gjort innan.

Att till exempel involvera olika spel i undervisningen menar en respondent är viktigt då eleven behöver träna på olika saker. Det kan bland annat handla om att se mönster, strukturer, skapa strategier, samarbeta eller att vänta på sin tur. Dessa spel är inte utvecklade särskilt för skolan men är givande på många olika sätt och passar väl in i en varierande undervisning.

Skapande verksamhet

Live-dagar använder en av respondenterna sig av där hon låter eleverna återskapa historiska skeenden. De klär ut sig till tidsenlig klädsel, tillverkar rekvisita och sedan får eleverna spela upp det utomhus och på så sätt menar respondenten att det skapar ett starkare intresse för ämnet och fördjupar deras kunskap.

5. Resultatanalys

Vad anser lärare ligga till grund för sitt val av läromedel?

Genom respondenternas svar kan vi se att det som ligger till grund för valet av läromedel i skolan är många olika faktorer. Vissa faktorer är sådana som läraren direkt kan påverka, här kan hon göra val som har inverkan på hur undervisningen kommer

att se ut. Andra faktorer är svårare att påverka då beslut tas av högre tjänstemän. En lärare har möjlighet att påverka områden även där men det blir en mer indirekt påverkan då läraren inte har någon beslutanderätt.

De flesta respondenterna anser att skolans ekonomi är en av de största påverkande faktorerna i val av läromedel. Några menar att bristen på pengar gör att de köper in läroböcker som de anser att eleverna behöver i vissa ämnen, andra menar istället att det är viktigt att överväga varför ett visst läromedel köps in. Läroboken är inte alltid högsta prioritet. En av de elva respondenterna är trots en ekonomisk kris positiv då hon menar att elevernas behov styr valet av inköp. Nilsson och Richardsson (1985:21) och Skolverket (2006:10) menar också att ekonomin påverkar val och inköp av läromedel. Ett problem som framställs av detta är att vissa av respondenterna är för läroboksbundna. Att använda läroboken är för vissa lärare så pass vanligt att de inte reflekterar över andra möjligheter. Dessa lärare borde istället få utbyta erfarenheter med lärare som använder alternativa läromedel, för att våga ta steget och tänka på vad som är bäst för eleven. På så sätt kan läraren ha en direkt påverkan även om hon inte kan öka antal kronor per elev.

Kvaliteten på läromedel blir således enligt de respondenter som överväger valet mot eleven väldigt viktig då ekonomin är begränsad. Det finns respondenter som menar att det kan finnas läroböcker som är av god kvalitet rakt igenom, andra menar att vissa avsnitt är användbara och andra inte. De sistnämnda respondenterna menar då att alternativa läromedel av olika slag stärker kvaliteten i undervisningen om de används som komplement till läroboken. Skolverket (2006:20–22) skriver att läroboken har en central plats i dagens skola och menar att det borde ställas krav på läromedelsproducenterna. De bör hålla så pass god kvalitet att lärobokens innehåll når upp till målen eleven ska nå. Men om en elev då ska få en så bra undervisning som möjligt krävs det att läraren avgör vilka läromedel som är lämpliga att använda. De läromedel som används ska hålla en god kvalitet för att eleven ska tillgodogöra sig kunskapen oavsett om det är ett alternativt läromedel eller en lärobok. Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) poängterar betydelsen av att använda många kunskapskällor för att eleven ska få större chans till utveckling. Elevens befintliga kunskap måste därför, enligt många respondenter, vara utgångspunkten i valet av läromedel för att kvaliteten på kunskapsutvecklingen ska bli så god som möjligt. Flera respondenter pekar även på att just variationen av olika läromedel gör att flera elever nås då alla lär på olika sätt. Några menar dessutom att ju mer eleven får se och arbeta konkret, desto lättare lär hon sig.

Variationen är också något som respondenterna anser viktigt när det gäller att nå elevens intresse som i sin tur är viktigt att ta hänsyn till när läromedel väljs. Valet av läromedel menar några respondenter borde ligga hos eleven emellanåt, just för att stärka motivationen. Det finns även en respondent som menar att eleven i de lägre åldrarna kan tycka det är roligt att ha en lärobok vilket hon då anser viktigt att ta till vara på. Respondenterna pekar visserligen på olika saker men menar i grund och botten samma sak, att elevens intresse och känsla för att skolan är rolig bör vara en faktor att ta stor hänsyn till i valet av läromedel. Valet kan, om det är för svårt, för lätt eller inte tilltalar eleven, hämma hennes utveckling. Hemberg (1995:31) poängterar även han att se till elevens förutsättningar och möjligheter att utvecklas från den nivå hon befinner sig på, samt att kunna se inlärningen med elevens ögon.

Majoriteten av respondenterna påpekar att tidsaspekten är en stor bidragande orsak till vilka läromedel de använder. Några menar att när tid finns så försöker och vill de ta fram och tillverka alternativa läromedel, men då tiden oftast är knapp och de är stressade blir läroboken det läromedel som väljs. Generellt sett är detta ett problem som de flesta ställs inför. Det finns däremot ett par respondenter som trots tidsbrist menar att tillverkandet av alternativa läromedel är värdefullt då det på sikt bygger upp ett förråd av olika material att använda nu och i framtiden. Nilsson och Richardsson (1985:7) menar att det tar tid att söka och göra de alternativa läromedel läraren vill ha och menar också att tid och pengar inte alltid går hand i hand. Precis så menar respondenten då hon för stunden kan lägga ner flera timmar än det normala antalet per vecka för att få fram bra alternativa läromedel, men på sikt så har läraren mer att utgå ifrån och därför kräver planeringen mindre tid just då. Här synliggörs denna lärares intresse för att verkligen arbeta med alternativa läromedel och variera undervisningen. Hade inte intresset funnits, hade respondenten inte lagt ner den tid som krävs.

En lärares synsätt på hur eleven lär in ligger till stor grund för valet av läromedel. Flera respondenter menar på att det inte enbart ska vara givande för eleven, läraren själv ska också vara bekväm med det material som används. Att lärarens kunskapssyn är en påverkande faktor menar även Skolverket (2006:10) och Nilsson och Richardsson (1985:21). Den pedagogiska grundsynen synliggörs i skuggan av respondenternas svar då en till exempel menar att valet av alternativa läromedel och arbetet med det stärker lärarrollen och en annan syftar på att ett samarbete mellan lärare där givande och tagande äger rum påverkar idéer, fantasi och synsättet.

Att lärandemålen styr valet av läromedel råder det ingen tvekan om hos någon av respondenterna. Det material som används måste kopplas till strävansmålen och vad, hur och varför ska alltid genomsyra undervisningsmetoden och arbetssättet. Några respondenter menar att de gärna arbetar med alternativa läromedel så länge de har god kontroll på att målen uppnås i arbetet med läromedlet medan andra respondenter ser användningen mer negativt då alternativa läromedel inte är kopplade till strävansmålen. Skolverket (2006:9) gör en skildring i dåtid och nutid angående val av läromedel och menar att det förr var hårdare styrt från staten men att det idag är lärarens profession som är det mest väsentliga i valet. Att läraren är den som bäst kan bedöma vad eleven behöver. Återigen tydliggörs känslan av att vissa respondenter till viss del lever kvar lite i det läroboksbundna synsättet för att känna trygghet i att målen uppfylls. En annan del av respondenterna vågar släppa taget och kan väva in målen på egen hand, vilket är en förutsättning för att alternativa läromedel ska få en betydelsefull plats i undervisningen i skolan. Nilsson och Richardsson (1985:133) poängterar precis samma sak.

Vilka alternativa läromedel använder lärare?

Trots att läroboken har en central plats hos ungefär hälften av respondenterna syns det att de alternativa läromedlen ändå används till stor del. Selander (2003:65–66) påpekar att läroboken inte bara förr, utan även idag har en stor plats i skolans undervisning. Men han menar också att då skolan hela tiden utvecklas har lärarens syn på alternativa läromedel breddats (s.71). Skolverket (2006:25) skriver att Englund menar att läroboken är så pass viktig inom skolan därför att den förenklar lärarens arbete på många sätt samt att den talar om vilken nivå kunskapen ska hålla. Dewey har inte alls samma uppfattning, han menar att undervisningen med läroboken leder till en passiv inläring (Sundgren:2005:87) och att den är för abstrakt för att räknas som

värdefull (s.92-93). Författarnas åsikter om hur betydelsefull läroboken är i undervisningen skiljer sig åt, likaså respondenternas.

Respondenternas användning av alternativa läromedel har kategoriserats som skriftliga källor samt icke skriftliga källor. De skriftliga är inte bara böcker utan även kataloger av olika slag samt dagstidningar. Även datorn och dess möjligheter menar de är en mycket bra källa. Men respondenterna använder även många icke skriftliga läromedel. En majoritet använder laborativt material och utomhuspedagogik, där eleven kan se, känna och jämföra olika material. Att även använda sig av nyhetsprogram och andra bra filmer i undervisningen menar några respondenter är mycket givande. En majoritet lyfter även fram studiebesök som ett bra alternativt läromedel och några menar också att det skapande arbetet är mycket viktigt för kunskapsutvecklingen. Detta visar att lärarna ändå har ett brett utbud av olika kunskapskällor, vilket ger eleven flera infallsvinklar och möjligheter till utveckling. Det synliggörs också att inte bara skolan är miljön i undervisningen utan flera olika miljöer inomhus och utomhus varierar, samhället integreras i skolan. Just detta menar Pettersson (1991:8), att läromedel är så mycket mer än bara böcker. Han talar bland annat om medier, utställningar och närmiljön runt skolan. Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) anser att ett aktivt lärande och en skiftande undervisning gällande innehåll och arbetsformer ska finnas eftersom det gynnar elevens utveckling. Skolverket (1994:42) menar att då skolan ska utgå från elevens erfarenheter och utveckla hennes tro på sig själv i kunskapsutvecklingen så är de alternativa läromedlen effektiva att använda. Då Skolverket arbetar fram målen eleven ska uppnå samt beslutar att olika kunskapskällor och infallsvinklar ska finnas i elevens undervisning, kan det ur respondenternas svar förstås att de, trots mycket lärobok, följer skolverkets direktiv och vill elevens bästa.

Hur uppfattar läraren de alternativa läromedlens pedagogiska betydelse?

Den konkreta upplevelsen hos eleven värdesätter många av respondenterna. Några menar att eleven blir mer fysiskt aktiv, andra framhäver att jämförelsen mellan lärobokens synvinkel och att se och arbeta med det reellt ger en större och mer hållbar kunskap. Några respondenter ser konkreta arbetsmetoder mer lämpliga i vissa ämnen, till exempel menar en att den verkliga bilden framkommer då eleven får jämföra olika stora eller tunga föremål både inomhus och utomhus. Det finns även en respondent som ser de problem som kan uppstå i elevens utveckling, därför menar hon att undervisningen bör utgå från det konkreta materialet då det når fler elever än det abstrakta. Att jämföra en abstrakt erfarenhet med en konkret erfarenhet poängterar Doveborg och Pramling (1995:13) är jätteviktigt i elevens lärande. Upplevs enbart den abstrakta kan det ge en felaktig bild för eleven på kunskapen, jämförelsen är därför betydelsefull. Maltén (2003:140) är av samma uppfattning och menar att den verklighetsnära upplevelsen skapar en större möjlighet för en långvarig kunskap. Respondenterna och författarna är av samma uppfattning när det gäller hur betydelsefull den konkreta upplevelsen är. Då flera respondenter menar att jämförelsen av olika konkreta upplevelser är viktig kan det förstås som att en jämförelse med läroboken också finns. Det märks att tankar på aktiva arbetsmetoder redan finns och införlivas ännu mer i och med att de talar om det.

I en annan sorts pedagogik, till exempel Montessoripedagogiken, framhävs hur viktig roll det konkreta materialet spelar. Pedagogiken menar att den fysiska och emotionella sidan hos eleven är minst lika viktig som den intellektuella (Ahlqvist, m.fl., 2005:149). Utvecklingen hos eleven bygger på eget sökande till kunskapen genom praktiskt arbete (s.161-162). Då Montessori är en pedagogik med en så pass specifik

inriktning medan den ”vanliga” skolans pedagogik inte syftar till något speciellt arbetssätt, kan det ändå ur respondenternas åsikter tolkas att Montessoripedagogiken har påverkat lärarnas synsätt till undervisningen, medvetet eller omedvetet. Deras klassrum innehåller idag en stor del konkret material, precis som Montessoriklassrummet gör.

Det är inte bara konkret material som enligt respondenterna ger en starkare kunskap hos eleven. Andra alternativa läromedel ger också flera möjligheter till jämförelse utanför det konkreta. Respondenterna menar att det gör det möjligt för eleven att ta in kunskap från olika håll och på olika sätt, vilket medför en djupare förståelse. Att även involvera samhället i undervisningen menar flera respondenter är viktigt för att skolan inte ska bli en sluten värld. Precis detta skriver Säljö (2005:130) att Vygotskij menar då han påpekar att kommunikation och erfarenhetsutbyte i samhälleliga sammanhang är viktiga för kunskapsutvecklingen.

Då läroboken i skolan inte tar upp de aktuella händelserna menar Nilsson och Richardsson (1985:123) att det är viktigt att bedriva undervisningen jämsides med samhället av den anledningen att göra undervisningen verklighetsanknuten. Maltén (2003:104) påpekar att den fördjupade, och förhoppningsvis livslånga, kunskapen sker genom kognitiva och känslomässiga upplevelser. Det som framhävs i respondenternas svar och som speglar författarna är att flera infallsvinklar på kunskap är en förutsättning för ett djupare lärande hos eleven. Reflektionen blir således en väsentlig del i elevens kunskapsutveckling då hon får chansen att forma sin insikt och uppfattning genom flera olika undervisningsmaterial. Reflektionen ser även Sträng-Haraldsson (1995:27) som en viktig del i elevens inläring då hon menar att de egna upplevelserna och erfarenheterna ska kopplas samman med de teoretiska kunskaperna de lär sig, för att få en kunskap som kvarstår.

Allt detta utmynnar i en varierad undervisning, både genom arbetssätten och kunskapskällorna vilket respondenterna är överens om är viktigt. De alternativa läromedlen frigör dessutom den styrande läroboken från undervisningen och fler elever nås då kunskapen blir synlig ur flera perspektiv. En viktig aspekt i detta är, enligt Bolstad (1998:9), att eleven ska vara mottaglig för den kunskap som ska läras ut och att det är lärarens ansvar att eleven kan ta till sig kunskapen. Då vi alla är olika och uppfattar olika är variationen därför en förutsättning för elevens lärande. Hade vi alla varit och tänkt lika menar Doveborg och Pramling (1995:30) att ingen ny kunskap kan uppnås, vi kan inte lära oss något nytt från varandra. Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) säger just att kunskap inte är en enstaka uppfattning och Skolverket (1994:34–35) menar att kontexten i elevens lärande är mycket meningsfull. Elevernas olikheter bör alltså ses som en tillgång i undervisningen och inte som någon börda. Deras reflektioner och diskussioner kan lyftas upp i undervisningen och bidra till ny kunskap hos övriga elever. Genom respondenternas varierande undervisning och genom de alternativa läromedlen kan denna nya kunskap uppstå och flera elever får på så sätt möjlighet till utveckling.

6. Diskussion

6.1 Metoddiskussion

Valet av metod till denna studie föll på semistrukturerade intervjuer av den anledningen att vi fann den metoden mest lämplig utifrån vårt syfte. Då vi ville ha en mer

djupgående information om lärarens åsikter och användning av alternativa läromedel passade metoden bra eftersom den bjuder in till en flexibilitet gällande frågorna samt ger goda möjligheter till följdfrågor. Efter intervjuernas genomförande och ett sammanställt resultat kopplat till litteraturen anser vi fortfarande att metoden var den bästa för vårt arbete.

Frågorna, ser vi nu i efterhand, gick in lite för mycket i varandra. Speciellt frågorna *Varför/varför inte använder du alternativa läromedel?* samt *Vad upplever du styr ditt val av vilka läromedel du använder i undervisningen?* De gav samma svar vilket gjorde att resultatet mellan de två frågorna sammanställdes för att inte upprepa samma sak flera gånger. I övrigt gick de andra frågorna också in lite i varandra men var ändå lättare att skilja åt än de två ovan nämnda. Trots detta känner vi ändå att frågorna ledde till svar vi efterfrågade även om inte varje respondent gav klara svar på allt. Sammanställningens helhetsbild täckte det aktuella området.

Tyvärr blev en av respondenterna sjuk. Två dagar senare genomfördes flera intervjuer och utrymme för respondenten som var sjuk fanns även denna dag. Dessvärre var hon fortfarande sjuk. Valet av att boka om ytterligare tillfälle eller att avstå intervjun låg då i våra händer, men efter samrådande kom vi fram till att det vi fått fram av de andra elva intervjuerna räckte och att resultatet inte skulle påverkas på något avgörande sätt.

Resultatet av våra intervjuer är brett men skrapar lite på ytan av den anledningen att vi inte riktade in oss på ett specifikt ämne eller ett specifikt alternativt läromedel utan valde att generellt undersöka användningen och uppfattningen kring alternativa läromedel. Vi anser ändå att resultatet har giltighet då vi fått tagit del av just lärares kunskap och förhållningssätt gentemot alternativa läromedel. Hade vi däremot istället velat ha en ännu djupare insikt i hur en lärare arbetar med alternativa läromedel hade vi kunnat välja att dels intervju en eller två lärare samt att observera deras undervisning. Det skulle vara ett intressant fördjupat arbete att göra om tid fanns.

Respondenterna vi intervjuade på varsitt håll är lärare vi känner till och till viss del vet hur de arbetar. Vi kan därför känna att det hade givit oss mera om vi valt att intervju varandras respondenter, då vi inte kunnat spegla deras svar mot deras verksamhet. Tyvärr insåg vi detta nu i efterhand men vi inser också att det inte hade varit genomförbart då alla intervjuer var utspridda under en vecka och möjligheten att pendla mellan städer hade varit för tidskrävande. Däremot hade vi istället kunnat vända oss till andra skolor i städerna för att nå lärare vi inte kände till, men vi erkänner att när en kontakt redan finns skapad så blir förutsättningarna så mycket enklare.

Bandinspelning som vi använde oss av skapade inga problem. Samtliga respondenter gav sitt medgivande att spelas in och transkribering och genomgång av intervjuerna skedde på varsitt håll. Databearbetningen fungerade bra då vi tillämpade två olika sätt att sammanfatta svaren på (läs mer under rubriken "Metod") och sedan redogjorde för varandra och sammanställde ett resultat som speglade fenomenet.

6.2 Resultatdiskussion

Då vi valde att skriva om alternativa läromedel och resonerade kring varför vi valde just det så kom vi fram till att utgångspunkten i vårt tänkande är eleven och hennes unika sätt att vara och lära. Det är ett synsätt vi burit med oss ända sedan starten på lärarutbildningen som faktiskt handleder in alla lärarstudenter på den tankegången.

Utgångspunkten stämmer bra överens med vad tidigare forskning visar på. Johansen m.fl. (1997:57) menar att individen redan från början formas och utvecklas beroende på gener och levnadsvillkor. Beroende på detta menar då Bolstad (1998:62), precis som vi, att individen blir unik och lär sig på sitt egna sätt. Det syns klart och tydligt att denna utgångspunkt är relevant eftersom den stärks av forskning. Alltså är det en förutsättning att utgå från eleven i skolan för att hon ska kunna utveckla sig inom de olika ämnena. Ses hon bara som en i mängden och har krav på sig att klara av och göra det som andra elever gör hämmas hennes utveckling. Det skapar då negativa konsekvenser för både eleven och hennes lärare, istället för att redan från början se till hennes förmågor och utgå från dem får läraren nu börja planera om för att stärka eleven. Det kräver då mer tid av läraren att planera bättre för eleven och eleven tvingas göra om och göra mer för att utvecklas. Helt enkelt handlar det om, menar Svedberg (1997:84), att som lärare fokusera på hur eleven lär in, inte hur läraren bäst lär ut. I våra ögon är detta en självklarhet, även om vi inte är ute i verksamheten ännu. Men att bära med sig den erfarenheten och förstå att alternativa läromedel är nödvändigt för att involvera flera infallsvinklar för eleven i undervisningen känns som en av de viktigaste delarna i vår lärarroll.

Debatten i samhället handlar mycket om hur viktig skolan är, många vill satsa på barnen och deras framtid. Men kommunernas prioritering av ekonomi ser olika ut beroende på vad de väljer att satsa pengar på. Detta har gjort att många skolor har fått dragit in på tjänster och övriga kostnader. Bland annat påverkar detta självklart skolpengen per elev som läraren ska köpa in läromedel för, vilket vi fått bekräftat för oss ute i verksamheten. Därmed vill vi poängtera att skolorna bör bli bättre på sina inköp av dessa och lägga upp en långsiktig plan över sina inköp. Lärare kan inte köpa in material som räcker en termin eller ett läsår utan det torde finnas andra alternativ som har en längre livslängd för att på sikt få mer material för sina pengar. Med andra ord måste skolan ha en långsiktig plan för vad de behöver satsa på främst.

Om skolan vill satsa på kvaliteten på läromedlet måste de tänka ett steg längre än ekonomin. Är kvalitet att alla elever har varsin lärobok i engelska? Är kvalitet att köpa in läromedel som håller längre? Eller är kvalitet att köpa in exempelvis en projektor per klass där undervisningen kan ske mer visuellt? Med dessa frågor vill vi poängtera att det är skolans långsiktiga mål som ska styra inköp av läromedel och andra tillbehör. Det handlar därför om att granska läromedlet mot elevens förutsättningar och därefter välja vad som anses fungera bäst, vilket Nilsson & Richardsson (1985:13) också tydliggör.

Om valet läraren gör hamnar på en lärobok hon menar redan är uppbyggd efter målen, eller om hon väljer ett eller flera alternativa läromedel hon kan variera med en lärobok beror ju dels självklart på den ekonomiska biten, men vi menar att det främst beror på hennes intresse för sitt yrke. Hennes kunskapssyn styr hennes upplägg av undervisningen menar Nilsson och Richardsson (1985:11), vilket vi absolut håller med om. Men en lärares kunskapssyn, menar vi, kräver flexibilitet för elevens bästa. Det undervisningen går ut på måste vara givande både för eleven och läraren. Vi ser det dock ett steg längre och vill poängtera att en lärare kanske ibland måste ta till material eller metoder hon inte riktigt uppskattar för att stimulera eleven maximalt. Att vara kritisk är inte fel, men en trångsynt lärare är inte en lärare som ser till elevens bästa. Det är en ståndpunkt vi har, vi tycker också det är något rektorn på en skola bör förmedla till sina lärare.

Det gamla kinesiska ordspråket ”Jag hör – och jag glömmer. Jag ser – och jag kommer ihåg. Jag gör – och jag förstår.” (Bolstad, 1998:67) tilltalar oss oerhört mycket. Variationen är viktig för elevens utveckling, vilket ordspråket stärker. Alla barn kan inte läsa en text och förstå allt på samma villkor, några kräver kanske bilder för att förstå mer men också konkret material för att utvecklas maximalt. Jewitt m.fl. (2001:5) och Prain och Waldrip (2008:5-6) menar just på att variationen mellan de olika inlärningsätten är ett måste då kunskapen ska införlivas hos eleven. Men självklart är det lättare sagt än gjort. Tidsbristen är ju det som gör att läraren inte alltid hinner planera på detta sätt. Tiden stoppar också deras chans att ta fram eller göra alternativa läromedel, vilket leder till att läroboken blir alternativet till undervisningen. Vi ser däremot flera chanser att ändå lyckas hinna med detta. Vi menar att det handlar om att samarbeta mer, ge och ta från varandra, göra saker tillsammans med andra klasser och lärare, låta eleverna få skapa material själva. Det handlar om att våga chansa och testa och att inte tro att jag som lärare är helt själv bara för att jag är den enda läraren för min klass. Arbetslaget finns till av en anledning, den bör utnyttjas.

Att även se till hur andra pedagogiker gör kan vara en väg att gå, bli inspirerade och se möjligheter på så sätt. Både Montessori och Freinet är pedagogiker som fokuserar på olika material och elevens skapande (Ahlqvist m.fl., 2005:149; Nordengren, 2005:171). Likaså har Waldorfpedagogiken, deras skapande arbete handlar mycket om att skapa inre bilder hos eleverna (Lindholm, 2005:140). Visserligen kräver allt detta mycket tid som tidigare sagts, men som en av respondenterna menade så är tiden värd att lägga ner då den ger tillbaka så pass mycket i längden.

Att lärare utgår från en lärobok kan vi förstå känns tryggt till en viss del, tiden räcker lättare till och planeringen blir lättare. Däremot är det inget vi finner ska ligga till grund för undervisningen, framför allt inte kontinuerligt. Vi förordar istället ett varierande arbetssätt med många olika läromedel och kunskapskällor, där läroboken kan vara en referens, för att göra undervisningen mer givande och intressant. Skolverket (2006:25) påpekar att läroboken är det vanligast förekomna läromedlet i skolan, vilket vi vill poängtera inte behöver vara någon nackdel. Men då läroboken endast ger kunskap ur en synvinkel menar vi att elevens inläring begränsas. En så maximal inläring som möjligt kräver därför flera olika synvinklar på kunskap vilket en variation av olika läromedel ger.

Ett läromedel kan vara många olika saker, allt från en traditionell lärobok till en sten ute i skogen. Allt beror på vad för ämne och område undervisningen ska handla om, samt vad för arbetssätt som känns relevant för eleverna och målen. Vygotskij menar att även frågan kan vara ett bra läromedel om den ses som vägledande och inte enbart kontrollerande (Säljö, 2005:122–123). Även Dimenäs (1995:91–93) menar att frågan i undervisningen är viktig men poängterar att de traditionella läromedlens instuderingsfrågor inte är tillräckligt givande utan att elevens vardagliga frågor ska ha en central roll. Det är just sådana här saker vi ser som alternativa läromedel, de som sticker ut lite från det vanliga och vågar användas och utmanas. Det är kanske lätt att tro att den lilla stenen ute i skogen inte kan göra någon nytta för elevens förståelse och att frågor om denna sten inte kan besvaras, men det handlar just om att se allt mer utifrån elevens situation och försöka göra tingen mer levande genom information och bland annat då frågor.

De olika läromedlen som används ger olika infallsvinklar, vilket Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) påpekar är viktigt. Dessa olika infallsvinklar eleven får ta del av kan också variera beroende på vilken miljö hon befinner sig i. Olika lärandemiljöer upplever vi som givande för eleven då flera aspekter av kunskap synliggörs och en mer verklig bild framkommer. Vare sig det blandas olika miljöer eller olika alternativa läromedel är det viktigt för att motivera en nyfiken elev och frångå det monotona och ensidiga undervisningssättet.

Alla dessa alternativa läromedel vi förespråkar och ser att forskningen förstärker syftar till att eleven får en lättare inläring som stärker förståelsen. Det borde med andra ord vara ett krav på undervisningen i skolan att utgå från dessa olika läromedel eftersom det upplevs så pass givande för eleven. Direktiv från högre instanser kopplade till skolans värld som bland annat synliggörs i läroplanerna påvisar hur en undervisning långsiktigt bör se ut, lärare ska då variera arbetssätt och innehåll. Men då det är direktiv som är tolkningsbara är det upp till varje enskild lärare hur hennes undervisning ser ut utifrån hennes tolkning. Därför frågar vi oss: Skulle det vara till fördel att ha hårdare direktiv, eller till och med krav på vissa saker i undervisningen?

Ett varierat arbetssätt kan till exempel vara att arbeta med konkret material vilket ger eleven en helt annan upplevelse jämfört med läroboken. Med det konkreta materialet kan de använda flera sinnen och uppleva kunskapen på ett annat sätt, och upplevelsen menar Johansen m.fl. (1997:81–81) stärker inläringen. Att ett stort arbete med konkret material förekommer i skolor framgår genom egna erfarenheter samtidigt som läroboken visar sig vara det centrala läromedlet. Här förtydligas att det finns en konflikt mellan det som förekommer i undervisningen förr samt det som råder nu, det vill säga lärobokens centrala roll lever fortfarande kvar och är hos vissa lärare så pass svår att släppa taget om. Vi menar inte att läroboken ska kastas bort helt och hållet, men vi undrar varför det konkreta arbetet inte genomsyrar verksamheten mer då det ändå finns många synpunkter om hur bra det är för elevens utveckling.

Om lärare nu menar att ett arbete med det konkreta materialet är givande för eleven, men ändå inte utnyttjar det i full utsträckning kanske det finns andra påverkande faktorer förutom att det är svårt att släppa läroboken. En påverkande faktor som vi kan se är att läraren finner det svårt att ta fram och planera in det konkreta i flera moment. Det behöver inte handla om påverkande faktorer som ekonomi och tid, det kan lika gärna handla om lärarens brist på kunskap. Som vi tidigare påpekat är ett samarbete mellan lärarna i arbetslaget givande för ett problem som detta, men vi ser att det kan utvecklas ännu mer då hela skolan kan involveras. Exempelvis kan en lärare ha en fortbildning för andra lärare inom skolan om något speciellt konkret material hon finner användbart på flera stadier. På så sätt får läraren inte enbart kunskap om hur en speciell årskurs bör jobba, utan flera idéer om hur ett material kan förenklas och försvåras så det passar hennes elever oavsett ålder. På så vis kan skolan få en mer gemensam utgångspunkt för deras pedagogik och samarbetet intar en ny nivå.

Då vi till viss del i studien hänvisar till äldre forskning och Lgr 80 och jämför de med mer aktuell forskning och dagens läroplan, Lpo 94, kan vi se både likheter och skillnader i resonemang kring användningen av samt synen på läroboken och alternativa läromedel. Båda läroplanerna har en likvärdig betoning på att eleven ska få kunskap från flera olika håll och vinklar så att kunskapen inte ses som entydig utifrån endast en lärobok (Nilsson & Richardsson, 1985:13; Utbildningsdepartementet, 2006). Vi har även tidigare diskuterat lite kring att det förr var mer strikt och inriktat på läro-

boken jämfört med vad det är idag och tagit upp en del påverkande faktorer i valet av just läromedel. En sak som kan påverka men som vi inte tidigare tagit upp till diskussion är elevernas ålder, när anser lärare att de är mogna för olika sorts kunskapskällor och i så fall vilka? Till denna fråga hör ju självklart också då vad läraren grundar sina åsikter på om just eleven är mogen eller inte? Men Skolverket (1994:42) menar att det är viktigt att eleven får möta olika former av alternativa läromedel i så tidig skolålder som möjligt och menar att det ger eleven fler chanser till erfarenheter att bära med sig och använda sig av. Vi är av samma synpunkt och tänker även på verksamheten eleven kommer från, det vill säga förskolan som använder alla möjliga olika material, allt från bilder, sagor och konkret material till barnen själva. Därför menar vi att de olika infallsvinklarna på kunskap bör fortsätta att synliggöras även i skolan. Om det inte gör det utan eleven tillges en lärobok hon ska arbeta med så möter hon något hon inte mött innan. Vad gör det för hennes utveckling? Användningen av de alternativa läromedlen är således viktig i elevens undervisning, oavsett ämne. Visst kan en del ämnen upplevas svårare än andra när det gäller att ta in olika läromedel men det är enligt oss ingen tillräckligt bra ursäkt från lärarens håll. Elevens perspektiv är det väsentliga och det är hon som ska uppnå målen.

Vi anser att vår uppgift som lärare är att utveckla eleven utifrån hennes nivå och förutsättningar, och att involvera flera alternativa läromedel och infallsvinklar på ett ämne tidigt i skolåren menar vi är grundläggande för den framtida inläringen. Då eleven bör bli van att arbeta med olika material och metoder samt öva sig på att söka kunskap på egen hand, krävs det att hon får börja tidigt med läromedel utanför läroboken. Variationen är inte bara viktig i de senare skolåren, utan under hela skolgången. Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) poängterar också detta genom att enkelt säga att just kunskap inte är en enstaka uppfattning. Doveborg och Pramling (1995:13) poängterar också att det inte räcker att arbeta med det abstrakta utan att en jämförelse med det konkreta är viktig för att kunskapen ska bli så korrekt som möjligt. De menar att enbart det abstrakta kan ge en felaktig bild av kunskapen. Detta stärker hela resonemanget om betydelsen för det konkreta arbetet, vilket är något alla lärare bör ta del av och förespråka. Detta är en vision alla borde ha, elevens bästa ska alltid ligga till grund för lärandet. Men även om vi tror på den, tror vi också att det är ett ouppnåeligt ideal.

De läromedel som väljs, vare sig det är en lärobok eller ett alternativt läromedel, kan inte användas på vilket sätt som helst, det är viktigt att det kopplas till ett syfte och att hur det görs speglar syftet. Med andra ord är det inte bara vad som görs som spelar roll för elevens kunskapsutveckling, hur och varför är minst lika betydelsefullt. En annan viktig aspekt i detta är miljöns betydelse. Generellt sker den mesta undervisningen i klassrummet, det vill säga i en inre miljö. Utanför skolan, på skolgården, i skogen eller på annat håll i samhället finns den yttre miljön som också är av god kvalitet. Den kan bidra till många infallsvinklar och möjligheter till aktiviteter och kunskap. Även skolans läge kan vara avgörande för frekvensen av att se och ta sig an de möjligheter som finns. En skola som ligger på landsbygden har troligen större möjligheter att använda skogen och sjön som ett läromedel medan en centralt belägen skola istället har lättare att nå stadens utbud av olika slag. Men vi menar att även om skolans läge begränsar tillgängligheten för vissa saker så får det inte, precis som ekonomin, sätta stopp för andra infallsvinklar än läroboken. Att se möjligheterna är viktigt, att våga ta de till sig är ännu viktigare men det allra viktigaste är att utmana begränsningarna och ge möjligheterna en chans.

6.2.1 Pedagogisk relevans

Alternativa läromedel har en stor pedagogisk relevans inom skolan, både för eleven och läraren. Genom att använda alternativa läromedel ges läraren en chans att nå fram till eleven samt förstå hennes sätt att lära. Då elevens inlärningsätt troligen inte stämmer överens med alla elevers inläring, utan bara ett fåtal, är det viktigt att varierade arbetsmetoder och läromedel. På så sätt får eleven använda alla sina sinnen, jämföra olika upplevelser och se kunskap ur flera olika perspektiv. Undervisningen och skolgången blir således också, tror vi, mer stimulerande och motiverande för eleven och på så sätt blir hennes lärande mer meningsfullt och effektivt.

Vi är medvetna om att ett arbete med alternativa läromedel kan ta upp stor tid då det gäller både planering och genomförande för läraren, men vi menar att eftersom det är så givande för den unika elevens kunskapsutveckling så är arbetet värd sin möda. Det är också krävande ur den synvinkeln att syftet med arbetet ska genomsyras av målen eleven ska uppnå, därför anser vi att en ännu större pedagogisk relevans är att samarbeta med andra lärare och med eleven. Elevens inflytande och intressen är mycket viktiga att ta hänsyn till då det kan hjälpa läraren att finna givande material och metoder att arbeta på.

6.2.2 Slutsatser

Syftet med detta arbete var att belysa hur lärare resonerar kring alternativa läromedel. Vi ville se vad de grundar sitt val av läromedel på, samt vad för alternativa läromedel de använder och varför.

Resultatet vi fått fram visar att respondenterna gärna vill arbeta med alternativa läromedel i större utsträckning än de gör, vilket främst påverkas av ekonomi och tidsbrist. Även andra faktorer som påverkar är kvaliteten på läromedlet, elevens kunskaper och intresse, lärarens eget intresse och framförallt lärandemålen. Trots det ser de alternativa läromedel som något givande för eleverna och de siktar mot att arbeta mer med det framöver. De alternativa läromedlen som används är både skriftliga och icke skriftliga källor. De skriftliga innefattar texter av olika slag, bland annat skönlitterära böcker, olika kataloger och reklam, språkbehandlingsprogram på datorer, internet och dagstidningar. Icke skriftliga källor innefattar mestadels laborativt material och utomhuspedagogik, spel av olika slag, studiebesök och även media kring vissa områden. De olika läromedlens pedagogiska betydelse ser respondenterna som oerhört viktig och de mest värdefulla de pekar på är att eleven får många konkreta upplevelser, en mer aktuell och fördjupad kunskap synliggörs, undervisningen blir varierad och de får en mer skapande än passiv verksamhet.

Den litteratur vi tagit del av har givit oss många positiva synvinklar på vårt syfte, men också några motsatser vilket har varit givande för att belysa och argumentera syftet på olika sätt. Vi är nöjda med arbetet och det resultat vi kommit fram till.

6.2.3 Ny forskningsfråga

Då många olika alternativa läromedel framgått i arbetet får vi en ganska enkel kunskap om hur de kan användas och varför. En ny forskning skulle kunna syfta mer till att på djupet fokusera på ett alternativt läromedel för att få mer kunskap om just det, samt hur det kan användas i flera olika ämnen.

Referenslista

- Ahlqvist, E-M., Gustafsson, C., & Gynther, P. (2005). Boken om pedagogerna. Forssell, A (Red). *Montessoripedagogik – en pedagogik för världens alla barn.* (sid 148-169). Stockholm: Liber AB
- Bolstad, A. (1998). *Handbok i lärande. Hur du lär ut för att andra ska lära in.* Lund: Studentlitteratur
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småsakliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.* Lund: Studentlitteratur
- Dimenäs, J. (1995). Vägar till elevers lärande. Lendahls, B. & Runesson, U. (Red). *Frågan – en metod att nå kunskap?* (sid 91-106). Lund: Studentlitteratur
- Doveborg, E., & Pramling, I. (1995). *Mångfaldens pedagogiska möjligheter.* Stockholm: Liber Utbildning AB
- Eliasson, A., & Lindö, R. (1999). *Det öppna lärorummet.* Kalmar: Lenanders tryckeri AB
- Hemberg, M. (1995). Vägar till elevers lärande. Lendahls, B. & Runesson, U. (Red). *Att förstå det som eleven förstår.* (sid 31-56). Lund: Studentlitteratur
- Jewitt, C., Kress, G., Ogborn, J., & Tsatsarelis, C. (2001). *Exploring Learning Through Visual, Actional and Linguistic Communication: the multimodal environment of a science classroom.* Hämtad 23 april 2010, från:
<https://ep.bib.mdh.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=afh&AN=4230098&site=ehost-live>
- Johansen, B-A., Rathe, A-L., & Rathe, J. (1997). *Möjligheternas barn I möjligheternas skola. En pedagogisk profil – från idé till verklighet.* Oskarshamn: Tryckeri AB Primo
- Lantz, A. (2007). *Intervjumetodik.* Lund: Studentlitteratur
- Lindholm, M. (2005). Boken om pedagogerna. Forssell, A (Red). *Waldorfpedagogiken och Waldorfskolan.* (sid 134-147). Stockholm: Liber AB
- Maltén, A. (2003). *Att undervisa – en mångfasetterad utmaning.* Lund: Studentlitteratur
- Nilsson, B., & Richardsson, B. (1985). *Kunskapskällor för skolan.* Stockholm: Liber
- Nordengren, I. (2005). Boken om pedagogerna. Forssell, A (Red). *Freinet och Arbetets pedagogik.* (sid 170-187). Stockholm: Liber AB
- Pettersson, R. (1991). *Bilder i läromedel.* Tullinge
- Prain, V., & Waldrip, B. (2008). *A Study of Teachers' Perspectives About Using Multimodal Representations of Concepts to Enhance Science Learning.* Hämtad 23 april

2010, från:

<https://ep.bib.mdh.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=afh&AN=43840485&site=ehost-live>

Selander, S. (2003). Skolan och tusenårsskiftet. Forsberg, E (Red). *Pedagogiska texter: Socialt minne och multimodala artefakter för kommunikation*. (sid 65-84). Uppsala: Uppsala, STEP, Department of teacher education, Uppsala University

Skolverket. (1994). *Bildning och kunskap. Särtryck ur skola för bildning*. Stockholm: Tryckeri Balder AB

Skolverket. (2006). *Läromedlens roll i undervisningen*. Rapport 284. Hämtad 15 april 2010 från: <http://www.skolverket.se>

Sträng-Haraldsson, M. (1995). Vägar till elevers lärande. Lendahls, B. & Runesson, U. (Red). *Att själv välja väg för lärandet*. (sid 16-30). Lund: Studentlitteratur

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Sundgren, G (2005). Boken om pedagogerna. Forssell, A (Red). *John Dewey – reformpedagog för vår tid?* (sid 78-106). Stockholm: Liber AB

Svedberg, S. (1997). *Informationssökning med IT i ett pedagogiskt sammanhang*. Hässelby: Runa Förlag AB

Säljö, R (2005). Boken om pedagogerna. Forssell, A (Red). *Vygotskij – forskare, pedagog och visionär*. (sid 108-132). Stockholm: Liber AB

Utbildningsdepartementet. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. Stockholm: Fritzes

Vetenskapsrådet. (2004). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

ALTERNATIVA LÄROMEDEL

Olika kunskapskällor

Madde Blomquist & Peter Mähl
Mälardalens Högskola, vt 2010
Examensarbete på avancerad nivå, 15 hp

Inledande ord

Traditionella läromedel används i många ämnen i skolan. Det är en trygghet för läraren att ha det mesta arbetet klart i och med läroboken, då fakta, övningar och instuderingsfrågor ofta finns samlade. Men är det givande för alla elever att arbeta på detta sätt för deras kunskapsutveckling? Ett arbete med en lärobok blir ofta väldigt dekontextualiserad, det vill säga borttaget från verkligheten. Men i ett arbete med andra källor, till exempel medier som i dagens samhälle växer enormt stort och snabbt, blir verkligheten mer tagen på allvar vilket gör att undervisningen och kunskapsutvecklingen får en ny väg att gå. Det blir inte bara mer vidgat gällande kunskapen, det blir troligen också mer motiverande för eleven om olika möjligheter till fakta och kunskap tas fram. Erfarenheten blir inte bara förenklad utifrån en bok, utan mer uppfattad ur verkligheten när vardagsnära alternativ används. Variationen mellan de olika kunskapskällorna ökar sannolikt en utvecklad kognitiv verksamhet mellan gamla och nya erfarenheter som leder till förståelse och inläring.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att belysa hur lärare resonerar kring alternativa läromedel.

Våra frågeställningar lyder:

- Vad anser lärare ligga till grund för sitt val av läromedel?
- Vilka alternativa läromedel använder lärare?
- Hur uppfattar läraren de alternativa läromedlens pedagogiska betydelse?

Förtydligande

Med alternativa läromedel syftar vi till ett brett utbud av olika sorters material från olika former av kunskapskällor. Det betyder att vi frångår den traditionella läroboken helt och hållet. Läroboken är en typ av läromedel, men i studien skiljer vi begreppen åt. Läroboken ses som den officiella ämnesboken medan läromedel är allt annat som används i en pedagogisk undervisning.

Konfidentiellt

Som respondent har du ett val i att delta eller inte. Du kan när som helst avbryta din medverkan. Intervjun kommer att spelas in men kommer endast att behandlas utav oss två och ingen annan. All information kommer att behandlas konfidentiellt.

Intervjun ska helst ske i ett avskilt rum där ingen kan störa. En tidsgräns på 30 minuter per intervju är satt.

Intervjufrågor

- Hur definierar du alternativa läromedel?
- Varför/varför inte använder du alternativa läromedel?
- Vad upplever du styr ditt val av vilka läromedel du använder i undervisningen?
- I hur stor utsträckning använder du alternativa läromedel?
- Vad för sorts alternativt läromedel använder du dig av och finner du något mera givande än det andra?
- Vad upplever du för för-/nackdelar med alternativa läromedel?

Intervjufrågor

- Hur definierar du alternativa läromedel?
- Varför/varför inte använder du alternativa läromedel?
- Vad upplever du styr ditt val av vilka läromedel du använder i undervisningen?
- I hur stor utsträckning använder du alternativa läromedel?
- Vad för sorts alternativt läromedel använder du dig av och finner du något mera givande än det andra?
- Vad upplever du för för-/nackdelar med alternativa läromedel?